

LUND UNIVERSITY

Öresundsregionen - ett narkotikapolitiskt tvärdrag.

Nilsson, Fredrik; Svensson, Bengt

Published in:

Gränsløs. Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv.

2014

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Nilsson, F., & Svensson, B. (2014). Öresundsregionen - ett narkotikapolitiskt tvärdrag. *Gränsløs. Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv.*, (3), 5-9.

http://www.cors.lu.se/sites/cors.prodwebb.lu.se/files/granslos_nr3_2014_webb_0.pdf

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Svensk och dansk narkotikapolitik

GRÄNSLÖS NR 3 2014 | CENTRUM FÖR ÖRESUNDSSTUDIER

ISSN 2001-4961

Svensk och dansk narkotikapolitik

GRÄNSLÖS NR 3 2014 | CENTRUM FÖR ÖRESUNDSSTUDIER

FREDRIK NILSSON OCH BENGT SVENSSON (RED.)

GRÄNSLÖS
TIDSKRIFT FÖR STUDIER AV ÖRESUNDSREGIONENS
HISTORIA, KULTUR OCH SAMHÄLLSLIV
ISSN 2001-4961

Centrum för Öresundsstudier (CORS), Lunds universitet, har i uppdrag att skapa nätverk och beforska frågor som rör Danmark, dansk-svenska relationer samt Öresundsregionen. Som ett led i detta arbete arrangeras årligen flera workshops till vilka forskare inbjuds att diskutera angelägna frågor, forskningsansatser och forskningsresultat.

Kunskapen om de frågor som behandlas sprids genom CORS:s bokserie samt genom tidskriften **Gränsløs. Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv**.

Tidskriften riktar sig till forskare, men vänder sig även till studenter, opinionsbildare och en allmänt intresserad allmänhet. Den är tematiskt uppbyggd vilket innebär att varje nummer kretsar kring en bestämd fråga. Gränsløs är tillgänglig via Centrum för Öresundsstudier hemsida och är kvalitetsgranskad av ett redaktionsråd.

Temat för det tredje numret är **svensk och dansk narkotikapolitik**.

GRÄNSLØS
TIDSKRIFT FÖR STUDIER AV ÖRESUNDSREGIONENS
HISTORIA, KULTUR OCH SAMHÄLLSLIV
NR 3 2014

CENTRUM FÖR ÖRESUNDSSTUDIER
LUNDS UNIVERSITET

[HTTP://CORS.LU.SE](http://cors.lu.se)

ANSVARIG UTGIVARE:
FREDRIK NILSSON

GRAFISK FORM:
MAGNUS GUDMUNDSSON

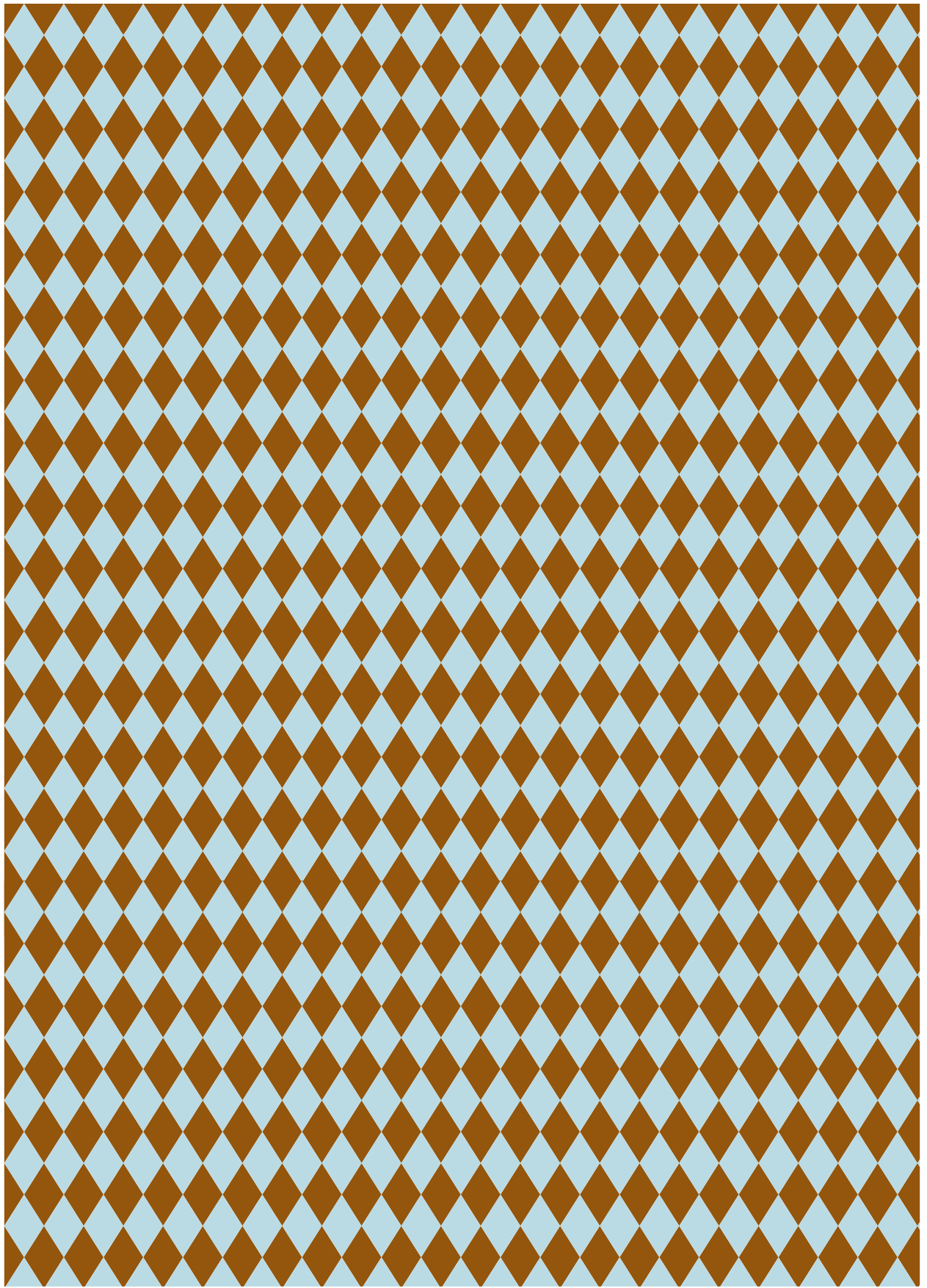
BILDER OCH ILLUSTRATIONER:
STOCK EXCHANGE [HTTP://SXC.HU](http://sxc.hu)

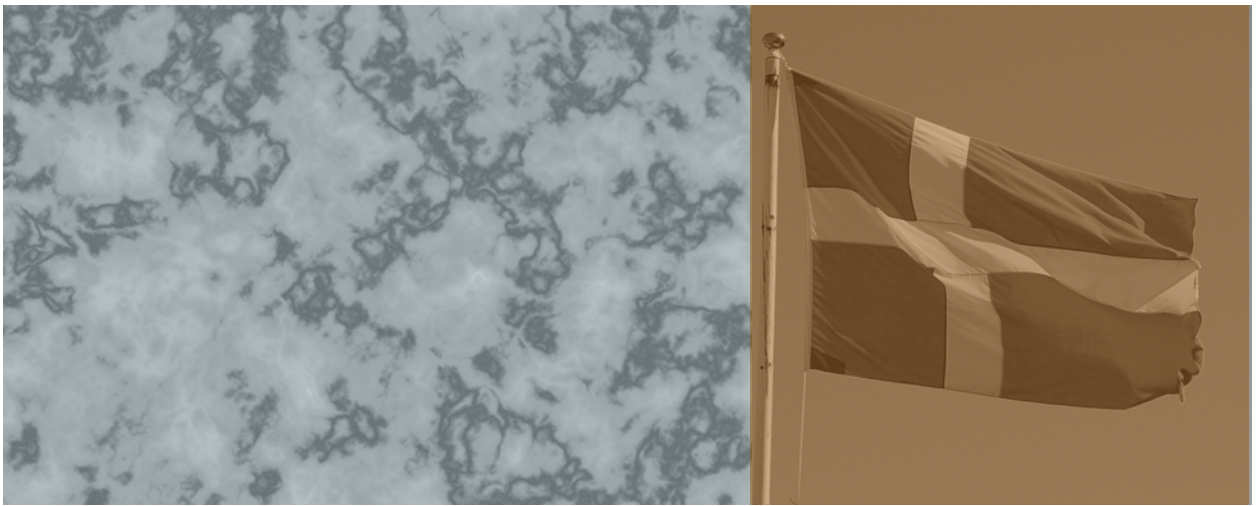
TRYCK:
MEDIA-TRYCK, LUNDS UNIVERSITET

ISSN 2001-4961

Innehållsförteckning

- 5 ÖRESUNDSREGIONEN**
- ETT NARKOTIKAPOLITISKT TVÄRDRAG
Fredrik Nilsson & Bengt Svensson
- 10 NARKOTIKAPOLITIK PÅ EN**
PRÅM I NYHAVN
Bengt Svensson
- 14 DANSK NARKOTIKAPOLITIK**
I SVENSK PRESS
Björn Johnson
- 27 STOFBRUG OG STRAF I DANMARK**
Esben Houborg
- 36 NARKOTIKAPOLITIK SOM KULTUREL ORDEN**
I SVERIGE OG DANMARK
Steffen Jöhncke
- 44 "HAN HAVDE ARBEJDET FOR EN**
GRUPPE TERRORISTER"
Johan Nordgren
- 58 STOFBEHANDLING I DANSKE FÆNGSLER**
Torsten Kolind
- 72 FÖRFATTARPresentation**

Öresundsregionen - ett narkotikapolitiskt tvärdrag

Fredrik Nilsson
professor i etnologi
Lunds universitet

Bengt Svensson
professor i socialt arbete
Malmö högskola

När internationella bedömare vänder blicken mot de nordiska välfärdsstaterna har de emellanåt svårt att se några avgörande olikheter (ibland betraktas rent av Norden som ett land). Inte minst när Danmark och Sverige – två till synes identiska nordiska välfärdsstater som båda genomsyras av en likartad kultur och progressiv, socialliberal grundhållning – står i fokus. Men hur lika är dessa stater egentligen? Detta är en fråga som författarna i föreliggande nummer av Gränsløs adresserar, i en del fall explicit i andra implicit, genom att diskutera dansk respektive svensk narkotikapolitik och missbruksvård. Temat är angeläget av flera anledningar. En viktig sådan är att bron över Öresund och etableringen av Öresundsregionen initialt bidrog till att förstärka föreställningen om likheter, men det uppstod också regionala, transnationella flöden som snarare tydliggjorde att nationernas politiska hållning i relation till exempelvis narkotikafrågor var radikalt annorlunda. Vill man veta något om nationer och nationsskapande processer kan alltså blicken med fördel riktas mot gränsregioner, det är i sådana landskap som nationen tydliggörs

(jfr Nilsson, Sanders & Stubbegaard 2007). Det är också i gränsregioner som människor med både hopp och oro vänder sina blickar mot den andra sidan.

När visionen om en bro mellan Danmark och Sverige blev verklighet talades det samtidigt om en snar och snabb regional integration i Öresundsområdet. En gränslös region, menade många, skulle stå färdig i samma ögonblick som den första bilen passerade över bron. I retoriken återkom ständigt begrepp såsom ökad rörlighet och gränslöshet: När en timme blev tio minuter skulle Öresundsområdet förvandlas till en europeisk tillväxtregion. Viktigt i detta sammanhang var en föreställning om att Öresundsregionen skulle knyta samman två små, nästan identiska nationer (Löfgren och Nilsson 2010). Det var dock inte alla som såg denna utveckling som något positivt. I Sverige gav människor uttryck för oro: När en timme på havet blev tio minuter över havet var man orolig för att kriminella element och droger skulle flöda från Danmark till Sverige (Nilsson 1999). Sådana reaktioner är inte ovanliga i gränsområden. Sådant vi inte vill kännas vid projiceras ofta utanför oss, gärna i landet ”utomlands” på andra sidan gränsen (jfr Alsmark 2010). Från dansk sida varnade en framtidsforskare för att Danmark riskerade en invasion av svenskar med sociala problem, dessa förväntades bland annat söka sig till Köpenhamn i jakten på billigare sprit och större tillgänglighet på droger (Paludan 1999:208). Den fruktade invasionen uteblev, men en grupp svenska metadonpatienter, ibland kallade ”metadonflyktingar”, sökte sig till Köpenhamn och de mindre repressiva danska metadonprogrammen. Orsaken var att de hade stängts av från denna behandling i Sverige (Sjölander & Svensson 2006). Andra svenskar med missbruksproblem uppfattade primärt Köpenhamn som en plats möjlig att leva på, även om de hamnade mellan två omsorgssystem och därmed kom att definieras som ett ökande problem för danska sociala myndigheter (Löfgren 2010).

Vill man veta något om nationer och nationsskapande processer ska man alltså rikta blicken mot gränsregioner. Mötet med de Andra, de som befinner sig på andra sidan gränsen, genererar ett tydligare Vi. I takt med att kontakterna över sundet har ökat har även behovet av att stereotypisera ”folket på andra sidan bron” blivit starkare. Det handlar om två nordiska länder som älskar att jämföra sig med varandra. Förbudsmentalitet är något som bara svenskarna har, danskarnas liberala hållning är i grunden omoralisk. Öresundsregionen synliggör sålunda de båda nationernas särdrag och det på flera sätt. Här samsas två välfärdsnationer om utrymmet, men som diskuterades i föregående nummer av Gränsløs har de i viss utsträckning valt olika vägar avseende hälsovård och även, vilket diskuteras i detta temanummer, angående vård av missbruk och narkotikapolitisk praktik eller ideologi.

Upprinnelsen till temanumret var en workshop med svenska och danska nar-

kotikaforskare. Den präglades av kritisk genomlysning av respektive lands politik och öppna diskussioner utan nationell prestige. Det kan finnas anledning till att påminna om en intervju med en av deltagarna, Björn Johnson, i samband med att den danska regeringen gav klartecken till försök med heroinförskrivning. Journalisten frågade hur danskarna kunde komma på tanken att dela ut gratis heroin, ett absurt förslag ur svensk horisont. Johnson vände på resonemanget och svarade att det är Sverige som har en narkotikapolitik som är avvikande inom EU, inte Danmark. Heroinförskrivning förkom redan i flera EU-länder och diskuterades i många andra.

Även om den danska narkotikapolitiska modellen är mer i takt med forskarsamhällets ställningstaganden än den svenska har även den sina brister, vilket framgår av Esben Houborgs artikel. Möjligheterna som finns i lagstiftningen att ta hänsyn till lagöverträdarens ekonomiska situation och eget missbruk utnyttjas oftast inte när böter utdöms.

I Torsten Kolinds artikel finns en siffra på antalet fängslade i Danmark – cirka 4000 personer. Det kan jämföras med cirka 6000 i Sverige. I Danmark bor 5,6 miljoner, i Sverige 9,6 miljoner, vilket innebär att det ”liberala” Danmark har en högre andel fängslade än Sverige. I Danmark har behandlingsinsatser för intagna med missbruksproblem expanderat under senare år, men samtidigt har det skett en intensifiering av kontrollen i fängelserna med en noll-tolerans i förhållande till droger. Behandling i fängelse är både en rättighet och ett led i strävandena att förbättra ordningen i fängelset. Dessutom ska den reducera framtida brottslighet genom att den intagna minskar sin droganvändning. Även om behandlarna är inlånade från behandlingsprogram utanför fängelset har behandlingens mål anpassats till en fängelsekontext.

Att behandlingstänkandets till synes självklara legitimitet kan ifrågasättas framgår även av Steffen Jöhnckes artikel. Han pekar på att narkotikabehandling i första hand fungerar som en myt för att visa att vi bor i ett gott samhälle och för att kontrollera och reglera de människor som använder narkotika. Behandlingens effekter för patienterna är oftast små, ibland till och med negativa, i Danmark såväl som i Sverige.

Skånska politiker har traditionellt varit mer öppna för skadereducerande inslag som sprutbytesprogram och underhållsbehandling än politiker från mellersta och norra Sverige. Av Sveriges fem sprutbytesprogram ligger tre i Skåne. Men skånska politiker har protesterat mot Köpenhamns borgmästare Frank Jensens förslag att legalisera cannabis, vilket Björn Johnson tar upp i sin artikel. I bakgrunden finns ett tänkande som redan på 1970-talet formulerades av Bengt Andersson, kurator inom narkomanvården i Lund: ”Skåne är en del av den danska narkotikascenen, inte den svenska”. Skånska politiker befarar ett ökat missbruk i Sverige

om cannabis blir ännu mer lättillgängligt via en kort tågresa över Öresundsbron. Esben Houborg visar i sin artikel att legalisering av cannabis inte är en ny tanke i Danmark, utan att den diskuterades i slutet av 1960-talet, men avvisades bland annat efter påtryckningar från Sverige och Norge. Redan då hade grannländerna synpunkter på dansk narkotikapolitik.

Johan Nordgrens artikel om smuggling av kat över Öresundsbron illustrerar en gammal sanning. När ”fel” personer använder ett rusmedel ökar sannolikheten att det ska kriminaliseras (Lindgren 1993). Om växtdrogen kat hade använts i måttliga mängder bland breda lager i befolkningen hade den förmodligen accepterats, men eftersom den nu missbrukas av personer från en av de mest marginaliserade invandrargrupperna, flyktingar från Afrikas horn, stigmatiseras drogen, på samma sätt som de arbetslösa somaliska män som använder den. Genom att dessutom koppla handeln med kat till terrorism förstärks stigma och argumenten för drogens illegala status ytterligare.

Den restriktiva svenska narkotikapolitiken har sina rötter i den restriktiva svenska alkoholpolitiken (Tops 2001). Även alkoholpolitiken skiljer sig från den danska, men det har traditionellt funnits skillnader i synen på alkoholrestriktioner mellan Skåne och mellersta och norra Sverige. I Skåne har fler restauranger haft utskänkningstillstånd och här har det funnits en aktiv opposition mot Systembolagets monopol. Det är naturligt att en region i den svenska periferin som Skåne tar intryck av grannlandet Danmark och den närliggande metropolen Köpenhamn.

Hur kommer det att bli i framtiden? Steffen Jöhncke beskrev den närmast exotiska upplevelse som två danska forskare fick när de besökte den på sin tid årligen återkommande mässan ”Sverige mot narkotika”, där det narkotikapolitiska etablissemanget i form av myndigheter, frivilligorganisationer och hjälpindustrin visade upp sig i stor enighet. Mässan har ersatts av en annan manifestation av liknande slag, Drogfokus, men med ett bredare anslag. Nu är det inte bara narkotika utan även alkohol, tobak och doping som är i fokus. Narkotikafrågan är inte lika het som tidigare under 2000-talet och innehållet behöver breddas för att numera vartannat år samla en stor publik.

Genom att narkotikafrågan inte längre ter sig som ett av det svenska samhällets främsta sociala problem blir det förmodligen lättare att föra fram en annan syn än den traditionella. Från sin utsiktspost i Köpenhamn tycker sig Steffen Jöhncke se en uppluckring av den tidigare svenska enigheten i narkotikapolitiken. Det finns flera indikationer som tyder på förändringar. Månaden innan sitt besök på en pråm i Nyhavn, som Bengt Svensson beskriver i sin artikel, var han med på en konferens om sprutbytesprogram i det vanligtvis mot skadereduktion kritiska Göteborg. Bland de närmare hundra deltagarna, mestadels bestående av

personer som arbetade praktiskt med narkotikaanvändare, var stödet starkt för att Göteborg behöver ett sprutbytesprogram. Fler röster börjar höras i debatten. Inte minst utmanas den tidigare, över partigränserna, narkotikapolitiska enigheten av ett allt starkare medicinskt paradig som ser beroende av rusmedel som ett sjukdomstillstånd och därmed förespråkar att de som har problem bemöts som patienter. Det är ett paradig som ökar i inflytande över hela världen, i Sverige såväl som i Danmark.

LITTERATUR

- Alsmark, Gunnar 2010: "Broderfolkens bro". I: Löfgren, Orvar & Nilsson, Fredrik (red.): *Regionauterna. Öresundsregionen från vision till vardag*. Göteborg: Makadam.
- Lindgren, Sven-Åke 1993: *Den hotfulla njutningen. Att etablera drogbruk som samhällsproblem 1890-1970*. Stockholm/Stehag: Symposium Graduale.
- Löfgren, Orvar 2010: "Hur finns regionen?". I: Löfgren, Orvar & Nilsson, Fredrik (red.): *Regionauterna. Öresundsregionen från vision till vardag*. Göteborg: Makadam.
- Löfgren, Orvar & Nilsson, Fredrik (red.): *Regionauterna. Öresundsregionen från vision till vardag*. Göteborg: Makadam.
- Nilsson, Fredrik 1999: *När en timme blir tio minuter*. En studie av förväntan inför Öresundsbron. Lund: Historiska Media.
- Nilsson, Fredrik, Sanders, Hanne & Stubbegaard, Ylva (red.) 2007: *Öresundsgränser. Rörelser, möten och visioner i tid och rum*. Göteborg: Makadam.
- Sjölander, Jens & Svensson, Bengt 2006: *Svenska hemlösa och missbrukare i Köpenhamn*. Stockholm: Mobilisering mot Narkotika, Delrapport 1/2006.
- Tops, Dolf 2001: *A Society with or without drugs? Continuity and change in drug policies in Sweden and the Netherlands*. Lund: Lund Dissertations in Social Work 5.

Narkotikapolitik på en pråm i Nyhavn

Bengt Svensson
professor i socialt arbete
Malmö högskola

Tillsammans med Mikael Johansson från *Skånes Brukarförening* besöker jag ”Scandinavian Civil Society Conference on International Drug Policy, Human Rights and Development”. Platsen är Köpenhamn och en pråm i Nyhavn, belägen ett stenkast från Havnegade där de svenska båtarna under många år lade till och släppte av sina laster av festglada passagerare på väg till storstadens förlustelser. Då var Nyhavn ett farligt och syndfullt område, men nu är det välartat och gentrifierat, med sina välfyllda uteserveringar och vackra gamla fartyg.

Vi är de enda svenska deltagarna bland de cirka sextio som har infunnit sig denna regniga vinterdag i februari 2014. De inbjudna talarna kommer från Danmark, Storbritannien, USA, Norge, Finland och Sverige. Konferensspråket är engelska. Alla deltagare får en svart påse av samma material som en regnkappa, med ”MINORITY BAG” tryckt i stora vita bokstäver. Förutom ett nummer av gatutidningen *Illegal* (som enbart får säljas av aktiva narkotikaanvändare) och ett par faktabroschyrer innehåller påsen en cigarettändare och en uppsättning sprutor och nålar. Det är konferensarrangören *Gadejuristen* som delar ut påsen med den tryckta målsättningen ”Improving conditions for the street minorities of Vesterbro by Minority CPH”. Utdelningen av dessa påsar till Köpenhamns

injicerande narkotikaanvändare är en solidaritetshandling och tanken är säkert att vi ska identifiera oss med dem, när vi tar emot påsen.

Nanna Gotfredsen från Gadejuristen inleder konferensen med att peka på de överträdelser av de mänskliga rättigheterna som sker runtom i världen mot människor som använder illegala droger. De kastas i fängelse, misshandlas, utsätts för kränkande tvångsvård och avrättas efter summariska rättegångar. Danska staten har i flera år bidraget med utvecklingsmedel till den iranska staten, för att förbättra dess narkotikabekämpning. Efter att det framkommit att smugglare och langare avrättas, och de protester som detta lett till i Danmark och på andra håll i världen, har just detta biståndet stoppats.

Men på hemmaplan är dansk narkotikapolitik i huvudsak inriktad på att minska skadeverkningarna för de enskilda narkotikaanvändarna. Den tillhör Europas minst repressiva. Det framgår när Jørgen Kjær, ordförande i danska *Brugerforeningen* gör sin presentation av läget i Danmark. Han efterlyser fler konsumtionsrum, dvs. platser där människor kan använda narkotika under trygg uppsikt av medicinsk personal som kan ingripa, exempelvis vid överdoser. Likaså vill han ha förändringar i heroinprogrammen. Det mest kända, *Valmuen* i Köpenhamn, har inte lyckats fylla sina platser, trots att behovet är stort. Orsaken är att patienterna måste komma till kliniken två gånger om dagen, i stället för att få ta-hem doser. Ett ytterligare problem är att de inte får den nödvändiga tredje dosen till natten utan i stället erhåller en metadontablett. Många säljer denna tablett för att i stället köpa heroin, eftersom metadonet till natten anses störa effekterna av nästa morgons heroindos. Kjær noterar med tillfredsställelse att de narkotikarelaterade dödsfallen i Danmark har minskat, vilket han kopplar till konsumtionsrummen och heroinprogrammen.

Senare på dagen ska Mikael och jag presentera den svenska politiken. Jag inleder som jag brukar med att säga att mellan svensk och dansk narkotikapolitik är inte ett sund, utan en ocean. Medan ledande politiker i Köpenhamn föreslår att cannabis ska legaliseras motsätter sig svenska myndigheter att cannabis ska betraktas som en "lätt" drog, vilket är det vanliga inom EU. Nej, cannabis placeras i samma kategori som heroin, amfetamin och kokain. När det gäller att öppna konsumtionsrum eller starta program med förskrivning av heroin gör jag, i mitt anförande, bedömningen att Sverige blir ett av de sista länderna inom EU som gör dessa insatser tillgängliga. Hos oss är det inte harm reduction, att reducera skadorna av missbruket, som står i fokus. I Sverige ligger solidariteten hos ungdomar som ska hindras från att börja använda narkotika, inte hos narkotikaanvändarna som i Danmark. "Det ska vara svårt att knarka" är parollen och drömmen om det narkotikafria samhället finns kvar, åtminstone i teorin.

Sverige har sprutbytesprogram i fem av 290 kommuner. För att köpa sprutor på

apotek måste man ha recept. (I Danmark kan vem som helst köpa på apotek.) Det är fortfarande köer till underhållsprogram för heroinmissbrukare på många håll i landet. Fortfarande blir man utslängd om man överträder de stränga reglerna, t.ex. beträffande användning av cannabis eller bensodiazepiner. Till detta kommer att *Socialstyrelsen*, som enligt sin hemsida, ”är en statlig myndighet som värnar hälsa, välfärd och allas lika tillgång till god vård och omsorg”, kräver att den som blir utslängd från en klinik också utestängs under tre månader från möjligheten att erhålla underhållsbehandling från någon annan vårdgivare. Detta straff kallas med en förskönande omskrivning för ”spärrtid”.

Är den svenska narkotikapolitiken framgångsrik? Ja, enligt rubriken på FN-rapporten från 2007, ”Sweden’s successful drug policy. A review of the evidence”. Men innehållet är inte lika positivt som titeln. Rapporten konstaterar att svenska sextonåriga ungdomar i lägre grad än sina europeiska bröder och systrar använder narkotika, att spridningen av HIV är låg, men att narkotikadödligheten ligger på genomsnittlig EU-nivå, liksom det problematiska bruket av narkotika. Jag lägger till att enligt EU-statistik ligger vi högt när det gäller spridning av C-hepatit, en blodsjukdom som är förknippad med injektionsmissbruk. Redan vid 18-års ålder börjar de svenska ungdomarnas narkotikakonsumtion likna övriga Europas. Om man väger samman de olika indikatorerna framstår inte svensk narkotikapolitik som särskilt mycket bättre än andra EU-länders. Men det är värt att notera att inom hela EU ligger narkotikaanvändningen lågt, i synnerhet om man jämför med alkohol. På årsbasis använder enligt EU:s expertorgan *EMCDDA* 2,6 procent av den svenska befolkningen mellan 15-64 år cannabis, 7% i Nederländerna, 6,9% i Storbritannien och 5,4% i Danmark.

Men en av mina huvudpoänger är att Sverige har tappat sitt självförtroende som en ledande narkotikapolitisk aktör på den internationella scenen. För ett par år sedan kom en statlig utredning (SOU2011:66) ledd av departementsrådet Christina Gynnå-Oguz, en veteran inom internationell narkotikapolitik, som konstaterade att Sverige har tappat sin ledande roll och föreslog en rad åtgärder för att denna position skulle kunna återtas. Utredningen möttes med politisk tystnad och placerades i papperskorgen utan att ett enda av dess förslag har förverkligats. Efter mitt anförande frågade jag konferensdeltagaren Kirsti Pohjankukka, som medverkar som finsk representant i de narkotikapolitiska diskussionerna i FN, om Sveriges roll. ”De driver inte någon egen linje längre, utan följer EU linjen”, var hennes svar. Inom EU gäller strävan att nå konsensus också narkotikapolitiken och det blir i längden meningslöst att ständigt argumentera för en politik som inte får gehör.

Efter mig ger Mikael sin personliga bild av den svenska politiken. Han tar upp att han har haft underhållsbehandling i mer än tio år, men att han under

ett par år stängdes av från behandlingen. Då överlevde han genom att flytta till Köpenhamn och hade turen att bli accepterad som patient där. För honom, som har vuxit upp i Landskrona, tillhör Köpenhamn närområdet där han känner sig hemma och han förstår danska utan problem. Danmark är inte ett främmande land, vilket gör det till en naturlig tillflyktsort i en krissituation.

Många av hans kamrater som kastades ut från behandling var mindre lyckosamma och dog i överdoser eller på annat sätt under spårtiden, vilken som längst var över två år. Ett viktigt skäl för Mikael att starta Skånes brukarförening har varit att han vill kämpa för att de patienter som går i underhållsbehandling ska bemötas på ett humanitärt och icke-moraliserande sätt. Han berömmar den danska narkotikapolitiska modellen och skulle gärna vilja ha både konsumtionsrum och heroinförskrivning i Sverige, eftersom dessa insatser räddar liv.

Efter presentationen får vi varma applåder och några deltagare kommer fram och tackar. Vår tämligen självkritiska presentation av den svenska narkotikapolitiken uppskattas. Om vi i stället hade fört fram den svenska politiken, som ett ideal, hade vi sannolikt fått uppleva burop och ilska motinlägg. De narkotikapolitiskt engagerade på mötet i Köpenhamn arbetar för att vidga narkotikaanvändarnas mänskliga rättigheter och har inget till övers för hårda tag och stränga straff.

Ett par veckor tidigare hade jag blivit inbjuden att komma och föreläsa om internationell narkotikadebatt på en konferens med en helt annan inriktning. Det var *European Cities Against Drugs (ECADS)*, konferens i Stockholm i maj. Jag valde att tacka nej till medverkan, främst på grund av tidsbrist. Jag hade behövt veckors förberedelse för att stå rustad för det tuffa mottagande jag kunde förvänta mig, när jag presenterade en krass och oberoende analys av den internationella narkotikadebatten.

ECAD, som grundades på svenskt initiativ 1994, representerar den andra huvudlinjen i den narkotikapolitiska debatten och organiserar städer som stödjer en restriktiv narkotikapolitik. Organisationen har 56 ryska, 34 svenska, 32 italienska, sju norska och två finska kommuner som medlemmar, men inga danska och bara en nederländsk. Fördelningen visar vilka länder som samarbetar för en restriktiv/prohibitionistisk narkotikapolitik. Konferensen i maj är ett samarrangemang mellan ECAD och en annan organisation som initierats av svenskar, *World Federation Against Drugs*. Där träffas politiker, personer från förbudsorienterade NGO:s, socialarbetare, läkare och poliser från hela världen, men påfallande få forskare. Konferensen som samlar flera hundra deltagare hade knappast kunnat anordnas i Danmark och har förmodligen på sin höjd några enstaka danska deltagare. De narkotikapolitiska skiljelinjerna mellan Sverige och Danmark avspeglar sig även på gräsrotsnivå, även om förändringens vindar har börjat blåsa även i Sverige.

SYDSVENSKAN

MALMÖ LUND OMKRETSEN SPORT EKONOMI OPINION KULTUR & NÖJEN

AKTUELLA ÄMNER REDHAWKS I KVALSERIEN • DET FÖRSVUNNA PLANET •

"Haschet är ju redan fritt"

Dansk narkotikapolitik i svensk press

HEROINBEHANDLING
OCH LEGALISERINGSDEBATT

Björn Johnson
docent i socialt arbete
Malmö högskola

Dansk narkotikapolitik har ofta spelat rollen som varnande exempel i svensk narkotikadebatt. Den danska "drogliberalismen" har ställts mot den svenska restriktiva politiken, förment ansvarsfull och effektiv, med målet att uppnå ett narkotikafritt samhälle. Jag minns från min uppväxt och mina första år som student i Lund under 1990-talet hur Christiania beskrevs i medierna som något främmande, förledande och skrämmande. Med sina haschbodnar ledde christianiterna, liksom sirenerna med sina lockrop, svenska ungdomar i fördärvet.

Jag vet inte om det där är en överdriven minnesbild. På senare år, efter att jag började sätta mig in mer i narkotikafrågorna, har jag inte upplevt Danmarks bilden som fullt så avståndstagande. Men det kan förstås vara så att svenska medier numera, i takt med att vår narkotikapolitik blivit allt mer kritiserad både i Sverige och internationellt, riktar blickarna åt väster med ett mer fördomsfritt sinnelag.

I denna artikel redovisar jag en undersökning av bilden av dansk narkotikapolitik i svensk dagspress. Undersökningen är liten och tentativ, och ska som mest ses som en fingervisning om hur Danmarksbevakningen kan te sig när det gäller narkotikafrågorna. Jag har koncentrerat mig på två frågor som varit aktuella under senare år, dels försöken med heroinbehandling, dels förslaget om legalisering av

cannabis i Köpenhamn. Båda dessa frågor kan betraktas som starkt avvikande ur ett svenskt perspektiv och är kontroversiella även internationellt.

Metodologiskt har jag gjort en kvantitativ innehållsanalys av rapporteringen i tre svenska dagstidningar, *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet* och *Sydsvenskan*.¹ Avsikten med att välja två Stockholmstidningar och en skånsk tidning är att kunna jämföra bevakningen med hänsyn till närheten till Danmark.

Heroinbehandling, eller heroinassisterad behandling som det ibland kallas, är en skadebegränsande insats som förekommer i flera länder, däribland Nederländerna, Schweiz, Tyskland och Storbritannien. Behandlingen är ingen omfattande verksamhet där den förekommer; den riktar sig till de allra tyngst belastade heroinisterna, de som misslyckats i vanliga metadonprogram och som lever i svår utsatthet med allvarliga hälsoproblem.

Planer på att testa heroinbehandling aktualiserades i Danmark i början av 2000-talet, men skrinlades när *Sundhedsstyrelsen*, motsvarigheten till *Socialstyrelsen*, menade att insatsen inte hade tillräckligt forskningsstöd. När frågan togs upp på nytt några år senare bytte myndigheten ståndpunkt och uttalade sitt stöd för en försöksveksamhet. I februari 2008 beslutade Folketinget att godkänna att ett försök inleddes. Två år senare, i februari 2010, öppnade det första heroinprogrammet, *Valmuen* (Vallmon) i Köpenhamn. Heroinbehandling finns numera på fem orter, förutom Köpenhamn även Esbjerg, Hvidovre, Odense och Århus.

Frågan om att legalisera cannabis – hasch och marijuana – har diskuterats vid flera tillfällen i Danmark under 2000-talet. Jag begränsar mig till att undersöka mediernas bevakning av det konkreta förslag om ett försök med legalisering inom *Köpenhamn kommun*, som drivits av partier inom kommunens *Borgarrepresentation* (kommunfullmäktige). Förslaget, med syftet att motverka den organiserade brottslighet som behärskar den illegala marknaden för cannabis, lanserades av Socialdemokraterna 2009.

Den politiker som mer än andra har förknippats med legaliseringsfrågan är Köpenhamns överborgmästare, socialdemokraten Frank Jensen. Frank Jensen har föreslagit en ”Köpenhamnsmodell” som innebär att cannabis ska få säljas vid godkända försäljningsställen, men bara till personer som är över 18 år och kan uppvisa ett danskt sjukförsäkringsbevis. Frank Jensens propåer har hittills (mars 2014) avvisats av den danska regeringen, men förslaget stöds av en stor majoritet inom Borgarrepresentationen.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Genom en sökning i databasen Retriever/Medicarkivet identifierade jag totalt 47 artiklar som antingen hade heroinbehandling eller legalisering av cannabis som huvudsakligt ämne.² *Sydsvenskan* stod för 29 artiklar, alltså över 60 procent,

medan Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter stod för tio respektive åtta artiklar. Fördelningen av ämnena i de tre tidningarna framgår av tabell 1.

Tabell 1. Antal artiklar per tidning och ämne.

	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet	Sydsvenskan	Totalt
Heroinbehandling	5	7	13	25
Legalisering	3	3	16	22
Totalt	8	10	29	47

Den danska narkotikapolitiken tycks alltså ha ett klart högre nyhetsvärde i Skåne. Det märks även på fördelningen mellan olika artikeltyper. Samtliga 18 artiklar i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet var nyhetsartiklar, varav hälften var kortare notiser. Sydsvenskans bevakning omfattade 16 nyhetsartiklar och två notiser, men även sju debattartiklar och fyra ledarartiklar. Detta tyder på att intresset för de båda frågorna varit högre i Skåne och att frågorna varit mer politiserade här, något som säkert hänger samman med närheten till Danmark, geografiskt, kulturellt och politiskt. Sydsvenskan har en egen Köpenhamnsreporter, som skrivit många av de längre nyhetsartiklarna.

Efter att urvalet gjorts läste jag artiklarna noggrant och kodade dem enligt ett kodschema med tre formvariabler (löpnummer, år, tidning) och sju innehållsvariabler. Innehållsvariablerna beskrivs i tabell 2.

Tabell 2. Kodschemats innehållsvariabler.

Ämne	Artiklens huvudämne: heroinbehandling eller legalisering
Perspektiv	Artiklens huvudsakliga perspektiv eller föreställningsram (endast en kod per artikel).
Grundton	Den värdering av heroinbehandling eller legalisering som artikeln förmedlar till läsaren. Skala: starkt negativ (-2), svagt negativ (-1), neutral (0), svagt positiv (1), starkt positiv (2).
Proargument	Argument för heroinbehandling eller legalisering som tas upp i artikeln.
Kontraargument	Argument mot heroinbehandling eller legalisering som tas upp i artikeln.
Proaktör	Aktörer som framför proargument i artikeln.
Kontraaktör	Aktörer som framför kontraargument i artikeln.

HEROINBEHANDLING: "GRATIS HEROIN" TILL SÄRSKILT UTSATTA HEROINISTER

Försöket med heroinbehandling, eller "gratis heroin" som det ofta benämns i den svenska pressen, tas upp i 25 artiklar. De första är från år 2002, då frågan ursprungligen aktualiserades. Då och under åren före 2010 beskrivs den debatt som ledde fram till beslutet om att inleda en försöksverksamhet. I dessa artiklar domineras bevakningen av ett politiskt perspektiv, där olika argument för och

mot verksamheten beskrivs. Tonen är oftast neutral; genomsnittet för variabeln grundton är 0,2 för de tio artiklar som publicerades under åren 2002–2009. Citatet nedan är hämtat från en nyhetsartikel från den 28 september 2007, publicerad i Svenska Dagbladet under rubriken ”Danska missbrukare kan få gratis heroin”. Artikeln handlar om att Dansk Folkeparti, som tidigare varit motståndare mot heroinbehandling, nu svängt i frågan.

Danmark har tagit ett steg närmare utdelning av gratis heroin till stormissbrukare. Regeringens stödparti, Dansk Folkeparti, som hittills varit motståndare, är nu berett att införa försök på ett par platser i landet.

Partiets talesman i hälsovårdsfrågor, Birthe Skaarup, säger till nyhetsbyrån Ritzau att man just har lagt sista handen vid en motion i den riktningen som snart väcks i folketinget.

– Vi har i flera år arbetat med flera sociala erbjudanden till de mest belastade drogmissbrukarna, de som är helt nere i träsket och för vilka ingenting tyckts verka. Därför har vi kommit till slutsatsen att vi gott kan ge oss på ett försök. Målet är att den här gruppen ska få ett normalt liv, kanske till och med ett arbete, säger Skaarup.

Artiklarna från 2010 och framåt beskriver verksamhetens start och genomförande, ibland i längre artiklar, ibland kortfattat i notisform. Dessa artiklar har ofta ett medicinskt eller behandlingsorienterat perspektiv, men det finns även ett par artiklar med ett brukarperspektiv, där patienter i heroinbehandlingen får ge sin syn på verksamheten. Ett exempel på detta är en artikel med rubriken ”Här får Sven statligt heroin”, publicerad i Dagens Nyheter den 23 maj 2010. I artikeln intervjuas Kinga och Sven, två av patienterna vid programmet Valmuen i Köpenhamn.

Kinga har fått sin spruta en halvtimme tidigare och sitter ute på balkongen och röker. Hon är helt klar i huvudet, men ögonlocken är tunga som bly.

– Mitt liv har förändrats på många vis sedan jag började här, säger hon. Den största skillnaden är förstås att jag slipper den ständiga jakten efter pengar till heroin. Jag var mager som en sticka när jag kom hit, men nu har jag gått upp tio kilo.

– Det känns som att jag fått en framtid igen. Min plan är att så småningom gå över till metadon och sedan sluta helt.

Sven är 42 år och har använt heroin i 17 år. Han är märkt av det hårda livet.

Tänderna i överkäken är borta, han är mager och han haltar fortfarande sedan han föll från tredje våningen för ett halvår sedan.

– Jag var duktig på att klättra uppför fasader, men den gången tappade jag taget. Inbrott och stölder var det enda sättet för mig att få pengar till heroin.

Grundtonen i de 15 artiklarna mellan 2010 och 2013 är något mer positiv, 0,33, än under den tidigare perioden, men skillnaden är marginell. Grundtonen skiljer sig inte heller särskilt mycket mellan Sydsvenskan och de båda Stockholmstidningarna, 0,38 jämfört med 0,17 för hela perioden 2002–2013.

I 20 av de 25 artiklarna redovisas ett eller flera proargument, alltså argument för heroinbehandling. Totalt har jag kodat 38 förekomster av proargument. Nästan alla handlar om positiva effekter för patienterna. De vanligaste är att heroinbehandling kan minska kriminaliteten (n=12) och förbättra patienternas sociala situation (n=9), två argument som förekommer i citaten ovan. Programmet uppges även kunna leda till förbättrad hälsa (n=5), minskad dödlighet (n=3) samt ett värdigare liv (n=3) för patienterna. Minskad droganvändning nämns i en artikel.

Argument med annat fokus än individnivå är ovanliga, men samhällsekonomisk vinst tas upp i tre artiklar. I två artiklar förs ett mer generellt resonemang om att heroinbehandling kan reducera missbrukets skadeverkningar.

Proargumenten förs oftast fram av danska aktörer. De vanligaste proaktörerna är danska politiker på riksnivå (n=9), danska läkare (n=5) samt representanter från Sundhedsstyrelsen (n=4). Övriga danska proaktörer är två forskare, två patienter i heroinbehandlingen, en programföreträdare, en drogbehandlare samt en representant för en frivilligorganisation, sammanlagt 25 danska proaktörer.

Svenska proaktörer är mer ovanliga, det finns endast fyra i samtliga artiklar om heroinbehandlingen: En forskare, en läkare, en socialarbetare och en rikspolitiker. Ett exempel på en svensk proaktör ges i citatet nedan, som är hämtat från en artikel från Sydsvenskan, publicerad den 28 september 2007. I artikeln, med rubriken ”Läkare vill dela ut gratis heroin”, kommenterar överläkaren Håkan Rosén den planerade danska försöksverksamheten:

På Beroendecentrum på Umas i Malmö där man behandlar svenska missbrukare är chefen positiv till den danska modellen.

– Jag är inte främmande för det. Jag kan ha en viss förståelse för att man provar olika modeller för att lindra skadeverkningarna av ett problem, säger Håkan Rosén, verksamhetschef för Beroendecentrum.

Han tycker att man borde prova samma typ av verksamhet i Sverige.

– Man bör öppna upp för alternativa lösningar.

Även om det handlar om att dela ut gratis heroin, till exempel till missbrukare i Malmö?

– Ja, men inte förbehållslöst. Om samhället ska ta ansvar för det måste det ske med ett starkt regelverk.

Argument mot heroinbehandling, kontraargument, finns i 15 av de 25 artiklarna. Jag har kodat sammanlagt 20 förekomster, fördelade på nio olika argument. Här ligger fokus i mindre utsträckning på patienterna och mer på samhällliga och principiella resonemang. Argument på individnivå är att behandlingen riskerar att hålla kvar patienterna i deras beroende (n=3), leda till ökat missbruk av andra droger (n=3) samt medföra negativa hälsokonsekvenser (n=1).

De samhällsorienterade argumenten handlar om att verksamheten blir för dyr (n=3) och att den innebär en kapitulation inför missbruket (n=3). Heroinbehandling beskrivs också som ett uttryck för en oacceptabel människosyn (n=2) och som en de facto-legalisering av heroinmissbruket (n=2). Andra kontraargument är att heroinprogram inte löser narkotikaproblemen, att behandlingen kommer att öka beroendeproblemen samt att verksamheten inte är förenlig med nolltolerans mot narkotika.

I en artikel i Dagens Nyheter den 15 februari 2010, med rubriken ”Utdelning av heroin får kritik”, citeras en dansk drogbehandlare, som är kritisk till heroinbehandling. Hans kritik får bemötas av verksamhetens projektledare.

Steffen Pedersen arbetar på ett drogfritt behandlingshem i Köpenhamn. Han är kritisk till utdelning av gratis heroin.

– Det blir bara en förlängning av de misslyckade metadonprojektet, säger han till tidningen Politiken. Många blir hjälpta av metadonet i början. Men för de flesta räcker det inte med metadon utan de inleder snart ett stort sidomissbruk. Nästan hälften av dödsfallen bland narkomaner orsakas av förgiftning. Ytterligare 20 procent dör av sjukdomar som är direkt relaterade till missbruket.

Lokalen i Köpenhamns nordvästkvarter står redo att ta emot de första narkomanaerna. Här står en rad små bås där missbrukarna ska injicera det fria heroinet. Det sker under övervakning, så att ingen kan ta med sig heroin därifrån.

– Det blir bara små doser som ska hålla abstinensen i schack, säger Christian Hvidt, som ska leda projektet.

Han utlovar också ett helt annat stöd till klienterna än de fått i metadonprogrammet.

– Här ska det bli matordning, fitness och hjälp från psykologer. Klienterna ska motiveras att leva ett bättre liv.

Kontraargument framförs av både danska och svenska aktörer. De svenska kontraaktörerna är undantagslöst rikspolitiker (n=6), medan de danska är en mer blandad skara: rikspolitiker (n=3), drogbehandlare (n=3), Sundhedsstyrelsen, en kommun och en expertgrupp.

Ett exempel på en kritisk artikel med flera kontraargument är en debattartikel av den tidigare svenske folkhälsoministern Morgan Johansson (S), som publice-

rades i Sydsvenskan den 18 februari 2010, inför starten av Valmuen. I artikeln kritiserar Johansson heroinbehandling ur ett narkotikapolitiskt perspektiv, som uttryck för en uppgiven inställning till narkotikamissbruk.

Heroinförskrivning är inte som sprututbyte. Det finns inga smittskyddsskäl för att dela ut en drog som successivt bryter ner en människa till oigenkännlighet. Det handlar bara om uppgivenhet, om ett samhälle som plötsligt börjar tycka att vissa människor inte är värda att rädda. De kan få knarka ihjäl sig, bara de inte bryter sig in i medelklassens villaförråd. Så ser den cyniska logiken ut. /.../ Jag menar att detta är ytterligare ett tecken på hur välfärdsstaten i Danmark bryts ner. Det är alltid de mest utsatta man överger först. Det passar ju också en borgerlig regering som till varje pris vill sänka skatterna. Det är billigare att skriva ut heroin än att gå in med vårdinsatser. Samtidigt är detta inte bara en dansk ensak. Det får återverkningar också i Sverige, och det underminerar FN-konventionerna.

Morgan Johanssons artikel utgör ett undantag i bevakningen. Merparten av artiklarna om heroinbehandlingen har, som redan nämnts, en neutral eller till och med svagt positiv ton.³

DEBATTEN OM LEGALISERING: SVENSK-DANSK POLARISERING

Frågan om legalisering av cannabis i Köpenhamn har följts med ganska svalt intresse av de svenska tidningarna; endast 22 artiklar har publicerats. Den amerikanska legaliseringsdebatten har rönt ett betydligt större intresse, åtminstone i Stockholmstidningarna. Men den jämförelsen är kanske inte helt rättvis – två amerikanska delstater, Colorado och Washington, har sagt ja till legalisering efter folkomröstningar, medan frågan fortfarande befinner sig på förslagsstadiet i Danmark. I Sydsvenskan har det danska förslaget dock fått ett relativt stort utrymme, och tidningens ledarredaktion har tagit ställning mot det (19 juni 2009 respektive 16 oktober 2012).

Över hälften av artiklarna om förslaget utgår från ett politiskt perspektiv, vilket knappast är förvånande. I artiklarna beskrivs den danska legaliseringsdebatten, de medverkande aktörernas ståndpunkter tas upp och kommenteras av svenska aktörer (i allmänhet politiker). Följande TT-notis från den 19 juni 2009, publicerad i Sydsvenskan under rubriken ”Fritt hasch sågas i Sverige”, är ett typiskt exempel.

Socialdemokraterna i Köpenhamn funderar på att legalisera haschförsäljning. Tanken är att minska den kriminalitet som uppstår i bakvattnet av droghandeln, Men förslaget sågas i Sverige.

– Hasch är ofta inkörsporten till tyngre droger och så länge det är olagligt så underlättar det för polisen och socialtjänstens arbete, säger Ylva Johansson, socialdemokraternas vice ordförande i socialutskottet.

Även Föräldraföreningen mot narkotika (FMN) i Malmö är emot förslaget.

FMN:s informatör Sylvia Björk säger att det skulle få stor påverkan i Sverige.

– Ja, kan man röka och handla med hasch lagligt i Danmark så kommer ungdomar förstås att åka över dit.

Förslaget har även mött motstånd i Danmark. Justitieminister Brian Mikkelsen, Konservativ, säger att han inte tänker utfärda någon dispens för det, skriver nyhetsbyrån Ritzau.

Över tid går bevakningen från att ha en svagt negativ grundton till att bli mer balanserad. Grundtonen i de tolv artiklar som publicerades under åren 2009–2012 var -0,67, att jämföra med 0,10 för de tio artiklar som publicerades under 2013. Vad denna förändring beror på är svårt att säga, men den ökade diskussionen om cannabislegalisering i andra länder, främst USA och Uruguay, kan förstås ha spelat en roll. Skillnaden i grundton mellan Sydsvenskan och de båda Stockholmstidningarna är marginell, -0,38 jämförts med -0,17 för samtliga artiklar.

I en längre och mer neutral hållen artikel, publicerad i Svenska Dagbladet den 12 augusti 2013 under rubriken ”Lagligt hasch ska stoppa gängen”, utvecklar Köpenhamns överborgmästare Frank Jensen sina argument för att legalisera.

– Vi vill få bort gängens allt råare kamp om de stora pengarna på marknaden som i dag gör det otryggt att färdas i delar av Köpenhamn, säger överborgmästaren – motsvarar kommunstyrelsens ordförande – Frank Jensen.

Som justitieminister var han motståndare till legalisering. Nu ser han öppen haschförsäljning i ordnade former som ett sätt att ta brödet ur munnen på de kriminella gängen.

– Förbudspolitik har misslyckats. När vi har en politik som inte fungerar, så blir vi tvungna att se på alternativen. I det här fallet har vi allt att vinna. Om försöket inte fungerar som vi tror, så kan vi ju alltid ge haschen tillbaka till gängen igen.

I artikeln uttalar sig även en haschförsäljare på Pusher Street, som inte tror att legalisering kommer att fungera mot den illegala handeln, och flera danska politiker som är kritiska till förslaget.

Förutom artiklar med ett politiskt perspektiv så förekommer även artiklar som fokuserar på rättsliga eller ekonomiska aspekter – exempelvis hur en laglig reglering av cannabishandeln kan se ut och hur stora skatteintäkter en legalisering kan tänkas medföra – men de är ovanliga. Det gäller även artiklar med ett brukarperspektiv. Endast en sådan finns i materialet, publicerad i Sydsvenskan den 14 mars 2013. I artikeln, med rubriken ”Haschet är ju redan fritt”, uttalar sig Karl Kristiansen, 21-årig student och marijuanarökare.

– Det är inga fester utan att det förekommer jointar, och det är ingen som har några problem. I alla fall inte mer än vad vissa andra har med alkoholen. Både innehav och försäljning av cannabisprodukter är olagligt i Danmark. Men att köpa jointar är det minsta problemet, man åker bara ut till fristaden Christiania. När Karl Kristiansen var där i helgen och såg en film, satt hela biosalongen och rökte på.

De enda otrygga köpsituationer Karl Kristiansen varit med om var för några år sedan, när polisen gjort en stor razzia mot Pusher Street och försäljningen under en period spriddes ut till mörka bakgator runt om i Köpenhamn.

Obehaget ligger i att fundera på den industri försäljarna inne på Pusher Street är en del av.

– Det enda jag har dåligt samvete för är att jag lägger pengar i fickorna på obehagliga typer. Sådana som klipper fingrarna av folk.

När det gäller de argument som presenteras för ett legaliseringsförsök så är ett totalt dominerande: Att en legalisering kan bidra till att bekämpa den organiserade brottsligheten (genom att ”ta brödet ur munnen på de kriminella gängen”, som Frank Jensen uttryckte det i citatet ovan). Denna typ av proargument finns i 15 av de 22 artiklarna om legalisering.

Nio olika proargument förekommer sammanlagt 27 gånger. De näst vanligaste argumenten är att legalisering skulle innebära en ”avkriminalisering” av brukarna och att den kan motverka kontrollskador; båda finns med i tre artiklar. Övriga argument förekommer endast en gång vardera: en legalisering kan ge ökade skatteintäkter, leda till bättre resursutnyttjande inom polisen, reducera skadorna av missbruket samt bidra till en bättre kontroll och reglering. I en artikel sägs att legalisering inte kommer att leda till ökat missbruk och i en artikel – den med Frank Jensen ovan – motiveras förslaget, förutom med kampen mot organiserad brottslighet, också med att ”förbudspolitiken har misslyckats”.

Proargument framförs nästan uteslutande av danska aktörer, varav de flesta är politiker. Kommunpolitiker förekommer 16 gånger. Därutöver figurerar två läkare, två haschförsäljare, en rikspolitiker, en forskare, en brukare och en social-

arbetare. Inte en enda svensk uttalar sig positivt om förslaget – det enda undantaget från de danska proaktörerna är en åklagare från Seattle, som medverkade vid en konferens i Köpenhamn för att berätta om amerikanska erfarenheter av legal marijuana (Sydsvenskan 13 mars 2013).

Frank Jensen har kommit att personifiera legaliseringsfrågan i svensk press. Han citeras i nästan alla artiklar där danska kommunpolitiker kommer till tals. Den 14 mars 2013 presenterade han själv sin ”Köpenhamnsmodell” för Sydsvenskans läsare, i en debattartikel med rubriken ”Därför vill vi legalisera hasch”. Frank Jensen beskrev motiven bakom förslaget, men han poängterade också att han inte såg haschrökning som något positivt:

Köpenhamnsmodellen ska inte på något vis uppfattas som ett politiskt godkännande av haschrökning. Men vi kan inte heller lagstifta oss runt människors nyfikenhet. Däremot kan vi se till att det är en farmaceut och inte en yrkesbrottsling som möter den som vill röka hasch. Och att alla som köper får bra information om verkningar och biverkningar, en hjärtpunkt i arbetet med att förhindra att unga människor glider in i permanent missbruk.

En legalisering medför också att det hasch som säljs kan kontrolleras. Styrka, kvalitet, gifter och tillsatser är en ständig källa till osäkerhet på svarta marknaden, liksom den säkerhetsrisk som alltid finns för den som tar kontakt med kriminella. /.../

Jag vill betona att poängen med en legalisering på intet vis är att få fler att röka hasch. Tvärtom. Haschbruk ska inte bli attraktivare. Bland annat därför förespråkar jag inte den holländska modellen med haschcaféer och coffeeshops.

Argument mot legalisering – kontraargument – är nästan lika vanliga (25 förekomster) som proargumenten. Det vanligaste kontraargumentet är att en legalisering i Köpenhamn skulle öka tillgängligheten till cannabis – i Sverige. Detta argument tas upp i sex artiklar. Att den organiserade brottsligheten skulle byta objekt om cannabis legaliserades, alltså finna nya vägar att bedriva kriminell verksamhet, tas upp fyra gånger.

Andra argument som förekommer är att cannabis är hälsoskadligt (n=3) och fungerar som en inkörsport till missbruk (n=3) samt att en legalisering skulle leda till ökat missbruk (n=2) och försvåra polisens och socialtjänstens arbete mot droger (n=2). Fem mer principiella narkotikapolitiska argument förekommer en gång vardera: en legalisering sänder felaktiga signaler, innebär en kapitulation för den organiserade brottsligheten, är ett uttryck för drogliberalism, är oförenligt med nolltolerans mot narkotika och är oförenligt med FN:s narkotikakonventioner.

Den 15 mars 2013 publicerade Sydsvenskan en replik på Frank Jensens debatt-

artikel, skriven av en svensk och en dansk kommunpolitiker, Torkild Strandberg (FP) från Landskrona och Pia Allerslev (Venstre) från Köpenhamn. I artikeln, med rubriken ”Katastrofalt att legalisera cannabis”, lägger de fokus på cannabisens hälsoskadliga effekter.

Frank Jensen har glömt det viktigaste, att cannabis, det vill säga hasch eller marijuana, är beroendeframkallande. Han sänder katastrofala signaler till danska och svenska ungdomar. Genom att legalisera cannabis ger han en bild av att det är ofarligt. Det är det inte. Cannabis orsakar stora skador, särskilt hos ungdomar.

Sambandet mellan cannabis och psykos är starkt, ungefär var tionde cannabisrökare drabbas någon gång. Oftast handlar det om kortare psykostillstånd men i en del fall blir de mycket långvariga.

Minnesfunktioner och intelligens påverkas negativt av cannabisrökning. Ju tidigare man börjar och ju mer man röker, desto större påverkan. /.../

Vi motsätter oss starkt Frank Jensens förslag, som absurt nog kan leda till att danska myndigheter ökar narkotikamissbruket i regionen samtidigt som de har ansvar för den hjälp som behövs för att få unga människor ur sitt missbruk.

Kontraaktörerna är relativt jämnt fördelade mellan länderna, tolv svenskar och nio danskar uttrycker kritik mot legaliseringsförslaget. Politiker är totalt dominerande, 18 av de 21 kodade aktörerna är politiker. Danska rikspolitiker svarar för sex kodningar och svenska regionpolitiker för lika många. Svenska kommunpolitiker, svenska rikspolitiker och danska kommunpolitiker förekommer två gånger vardera. Övriga kontraaktörer är en svensk polis, en dansk forskare samt en svensk anhörigorganisation.

En viss dansk-svensk polarisering framträder alltså i bevakningen av legaliseringsfrågan, såtillvida att det endast är danska aktörer som uttalar sig positivt om förslaget, medan svenskarna återfinns på motståndarsidan. Polariseringen märks tydligt i en nyhetsartikel i Sydsvenskan den 10 september 2012. Under rubriken ”Jensens haschutspel får Region Skåne att agera” intervjuas två skånska regionråd, med anledning av att Frank Jensen på nytt återlanserat sitt förslag.

I Skåne har regionpolitikerna ett batteri av motåtgärder klara om Frank Jensen lyckas förverkliga sina planer. Åtgärds paketet är identiskt med det som användes 2009 när Köpenhamn senast ville skapa en legal haschhandel.

–I så fall använder vi oss av våra kontakter i Öresundskommittén. Vi skriver till socialdepartementet i Stockholm. Och vi utnyttjar den uppbackning vi kan få från Nordiska rådet, säger regionrådet Anders Åkesson (MP).

– En fri haschförsäljning i Köpenhamn skulle skada Skåne. Inflödet av hasch skulle öka, tillgängligheten bli större, missbruket öka kraftigt. För många skulle det ge en fortsatt väg in i tyngre missbruk.

Regionrådet Carl Johan Sonesson (M) uppmanar Frank Jensen att beakta att han som överborgmästare har ett särskilt stort ansvar att bekämpa narkotikamissbruk:

– Hans förslag skulle skada Skåne oerhört mycket i och med att vi lever i en gränsfri region. Här i Sverige går narkotikapolitiken ut på att människor ska avsluta sitt missbruk. Så bör det vara också i Danmark, säger Sonesson.

Debatten om legalisering pågår alltså i Danmark. Frank Jensen vill inte ge slaget förlorat, trots motståndet från både danska och svenska politiker. När jag skriver detta har Jensen precis, för tredje gången, inlämnat en begäran till Folketinget om att få inleda en försöksverksamhet. Den 1 mars meddelade Sydsvenskan att Jensens plan var att hampaodlingen skulle ske ute på landsbygden, ”bara ett par mil från Skåne”. Fortsättning lär följa.

SLUTSATSER

Den undersökning jag nu har redovisat är liten och preliminär, men några tentativa slutsatser kan ändå dras. En första slutsats är att intresset för dansk narkotikapolitik tycks vara relativt begränsat i svenska dagstidningar. Stockholmstidningarnas bevakning har varit mycket liten och helt nyhetsorienterad. Sydsvenskan har skrivit oftare och längre, men de båda frågorna har uppenbarligen inte utgjort något högprioriterat nyhetsmaterial för tidningen.

En andra slutsats är att bevakningen haft en övervägande neutral grundton. När det gäller heroinbehandlingen är de positiva artiklarna något fler än de negativa, medan det motsatta förhållandet gäller för legaliseringsfrågan. Merparten av bevakningen redovisar både pro- och kontraargument, ofta i samma artiklar, vilket bidrar till det balanserade intrycket.

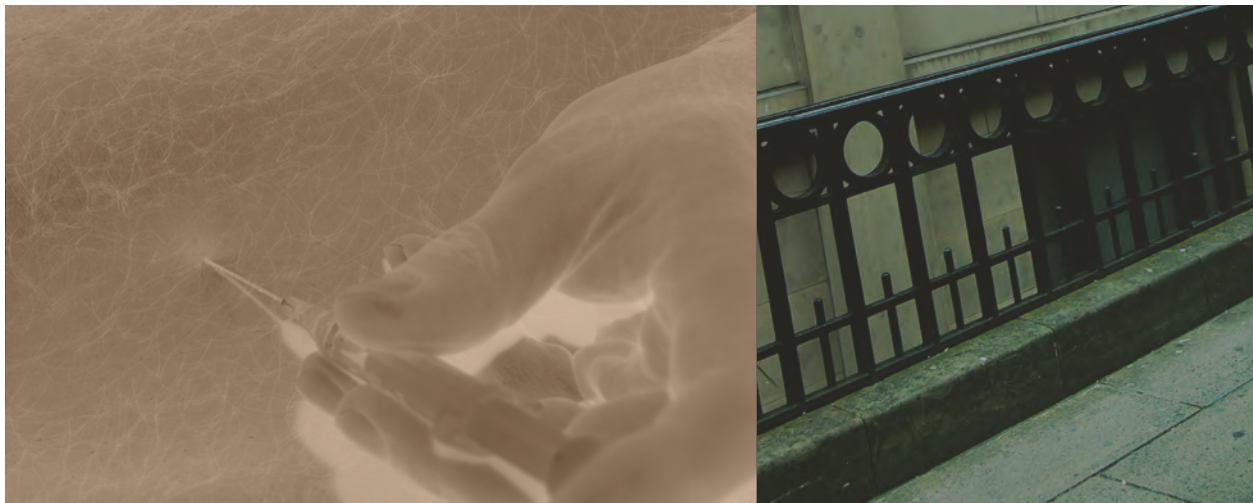
En tredje slutsats är att frågorna beskrivs på ett delvis polariserande sätt, Danmark kontra Sverige. Detta är tydligast när det gäller legaliseringsfrågan, där danskar får stå för de positiva argumenten medan svenskar (och danskar) får stå för de negativa. Även när det gäller heroinförskrivningen märks dock en viss polarisering. Möjligen kan den stereotypa skiljelinjen mellan dansk drogliberalism och svensk nolltolerans ha påverkat journalisterna i deras jakt på kommentatorer.

En fjärde och sista slutsats är att bevakningen i båda frågorna domineras av ett politiskt perspektiv. Detta märks både på hur de båda frågorna ramas in – som kontroversiella och som politiska stridsfrågor – och på vilka aktörer som uttalar sig. Politiker dominerar stort, både bland svenskar och bland danskar. När det

gäller heroinbehandlingen är ett medicinskt, behandlingsorienterat perspektiv också vanligt, varvid läkare, forskare och drogbehandlare framträder. Det är dock slående hur frånvarande droganvändarna är i bevakningen, alltså de människor som är närmast berörda av frågorna. Droganvändare eller brukare får endast komma till tals i tre artiklar, det vill säga i drygt sex procent av de 47 artiklarna. Det är svårt att föreställa sig en liknande situation på något annat politikområde, förutom möjligen det kriminalpolitiska.

SLUTNOTER

- 1 Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet är de två största morgontidningarna i landet. Båda är Stockholmsbaserade, men med riksbevakande ambitioner och spridning även utanför huvudstaden. Sydsvenskan är Skånes största dagstidning, med sydvästra Skåne som främsta spridningsområde.
- 2 För heroinbehandlingen använde jag söksträngen [heroinbehandl* or heroinprogr* or heroinförskr* or "fritt heroin" or "gratis heroin" and (danmark or köpenhamn)], vilken gav sammanlagt 42 träffar i Retriever Medicarkivet för perioden 1 januari 2000 till 31 december 2013. För legaliseringsfrågan använde jag söksträngen [legaliser* and (cannabis or hasch or marijuana) and (danmark or köpenhamn)], vilket gav 76 träffar för samma period. Jag skrev ut samtliga artiklar och gick igenom dem manuellt för att rensa bort de artiklar som var irrelevanta eller där ämnena endast nämndes som en biaspekt.
- 3 Morgan Johanssons artikel bemöttes av Magnus Andersson, kurator vid sprutbytesprogrammet i Malmö, som problematiserade och försvarade det danska försöket ("Fritt heroin räddar liv", Sydsvenskan 20 februari 2010). Senare tog också en av Sydsvenskans ledarskribenter, Björn Ramel, ställning för heroinbehandling ("Medicinheroin", 22 oktober 2010).

Stofbrug og straf i Danmark

HEROINBEHANDLING OCH LEGALISERINGSDEBATT

Esben Houborg
fil.dr

Center for Rusmiddelforskning
Aarhus universitet

I et nordisk perspektiv har Danmark historisk haft en liberal narkotikapolitik. Det gælder blandt andet kriminalisering af stofbrugere. I en periode på 35 år fra 1969 til 2004 var den officielle politik ikke at straffe besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, i hvert fald som hovedregel og især hvis der var tale om førstegangsbesiddelse af cannabis. Denne politik ændrede sig radikalt i 2004, da et flertal i Folketinget vedtog en nul-tolerance politik, hvor al besiddelse af illegale stoffer skal straffes med mindst en bøde. Der er dog enkelte undtagelser. En af dem er, at stofafhængige med få økonomiske midler, fx fordi de modtager kontanthjælp eller førtidspension, kan slippe for en bøde og i stedet få en advarsel. I første omgang fremgik udtagelsen kun af bemærkningerne til lovgivningen, men i 2007 blev den skrevet ind i Lov om euforiserende stoffer.

I denne artikel vil jeg foretage en kort historisk beskrivelse af dansk narkotikapolitik med fokus på kriminalisering af stofbrugere. Jeg vil desuden præsentere resultater fra en undersøgelse af nul-tolerance politikken som blev indført i 2004, som er blevet gennemført af *Center for Rusmiddelforskning* ved *Aarhus Universitet*.

DANSK NARKOTIKAPOLITIK I HISTORISK BELYSNING

Besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug blev kriminaliseret i Danmark i 1955 med vedtagelsen af Lov om euforiserende stoffer. Straffen for at overtræde loven var op til 2 års fængsel, men for besiddelse til eget forbrug ville der typisk være tale om en bøde. Baggrunden vedtagelsen *Lov om euforiserende stoffer* var blandt andet, at den første egentlige stofscene i Danmark var opstået under Anden Verdenskrig og havde fortsat med at udvikle sig efter krigen (Houborg 2010; Jepsen 2008). Stofscenen bestod hovedsageligt af folk der færdedes i visse dele af det københavnske værtshusmiljø særligt i Nyhavn og området omkring Gothersgade. Disse mennesker brugte amfetamin, eufodrin, morfin og butalgin (metadon), som blev erhvervet receptfalskneri, udnyttelse af praktiserende læger, indbrud mv. Disse såkaldte ”Nyhavnseufomaner” adskilte sig fra de hidtidige kroniske morfinister, som var enkelt individer, som var blevet afhængige af morfin i forbindelse med sygdomsbehandling eller som ansatte i sygehusvæsenet. Den nye stofscene betød at politiet – særligt sundhedspolitiet, som patruljerede værtshusmiljøerne – for første gang kom til at spille en vigtig rolle i dansk narkotikakontrol. Det var således især af hensyn politiets muligheder for at kontrollere det ny stofmiljø, at man med Lov om euforiserende stoffer kriminaliserede besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug.

I begyndelsen af 1960erne ændrede mønstrene i forbruget af illegale stoffer sig. Unge mennesker og folk som færdedes eksempelvis på jazz klubber begyndte at ryge marijuana og i løbet af 1960erne udviklede en ny stofkultur sig i tilknytning til ungdomsoprøret, hvor det også var bevidsthedsudvidende stoffer, primært cannabis men også LSD som dominerede. I slutningen af 1960erne og begyndelsen af 1970erne skete der en hurtig og markant stigning i forbruget af euforiserende af cannabis blandt unge, hvilket gav anledning to stor bekymring og voldsom debat om de euforiserende stoffers rolle i samfundet og hvordan de skulle kontrolleres (Houborg 2008; Houborg & Vammen 2012). En bekymring handlede om, at den store efterspørgsel efter illegale stoffer ville skabe grobund for organiseret narkotikakriminalitet, som det var kendt fra udlandet. Det gav anledning til en debat om legalisering af cannabis og om vedtagelse af lovgivning, der kunne forhindre organiseret narkotikakriminalitet i at etablere sig i Danmark. I 1969 diskuterede Folketinget begge emner. Det afviste i hvert fald foreløbig at legalisere cannabis og vedtog at indføre en ny paragraf i straffeloven (§ 191), som indeholdt særligt hårde sanktioner (op til 6 års fængsel) for overtrædelser af Lov om euforiserende stoffer, der vedrørte storstilet og organiseret distribution af illegale stoffer. En del af baggrunden lovgivningen var pres fra Sverige og Norge, som havde vedtaget lignende lovgivning (Jepsen 2008; Storgaard 2000). Imidlertid frygtede et flertal af Folketingets partier, at den skærpede narkotikalovgivning ville føre

til en hårdere kurs over for almindelige stofbrugere. Derfor betingede partierne sig, at den hårdere kurs overfor organiseret narkotikakriminalitet skulle følges af et cirkulære fra rigsadvokaten til politi og anklagemyndighed, som sikrede at kursen ikke smittede af på almindelige stofbrugere. På den baggrund udsendte rigsadvokaten i 1969 et cirkulære, som pålagde politi og anklagemyndighed som hovedregel ikke at rejse sag, hvis mistanken alene drejede sig om besiddelse til eget forbrug, og i stedet afgøre sådanne sager med konfiskation af stoffet og en advarsel. Dermed blev besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug ned-kriminaliseret eller af-pønaliseret i Danmark, således at nok var besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug en strafbar handling, men loven ville i de fleste tilfælde ikke blive håndhævet eller kun blive håndhævet ved at give en advarsel.

På den baggrund blev der etableret en todelt narkotikapolitik i Danmark, hvor politi og retsvæsen skulle minimere udbuddet af illegale stoffer, mens social politik og velfærdsinstitutionerne skulle minimere efterspørgslen. Dette var det officielle grundlag for dansk narkotikakontrol politik i 35 år frem til 2004¹.

Der var forskellige årsager til at Folketinget i 2004 vedtog en mere restriktiv narkotikapolitik, som genindførte kriminaliseringen af stofbrugere. En stigning i forbruget af illegale stoffer blandt unge siden slutningen af 1990'erne var en årsag. En anden væsentlig årsag var, at den hidtidige narkotikakontrol politik passede meget dårligt ind i en retspolitik, som lagde stor vægt på konsekvent straf af lovovertrædelser (Houborg 2010). Den ny lovgivning indeholdt dog som nævnt en mulighed for fortsat at give advarsler for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug til stofafhængige med få økonomiske midler. Fra 2004 til 2007 gjaldt undtagelsen kun førstegangsforsøelser, men med en lovændring i 2007 kom det også til at gælde efterfølgende forsøelser. Baggrunden for denne ændring var, at gruppen af fattige stofafhængige i mange tilfælde ville modtage en mange bøder, som de ikke ville være i stand til at betale og derfor kunne føre til afsoning. Denne ændring skete i sammenhæng med, at bøderne blev sat markant i vejret, således at fx bøden for besiddelse af op til 10 gram cannabis sat op fra 500 kr. til 2000 kr. Samtidig blev der indført kumulering af bødestørrelserne i gentagelsestilfælde, hvor bøderne blev forøget med en halv gang i ved andengangsforføelser og fordoblet ved tre eller flere forsøelser. For op til 10 gram cannabis betød det fx 3000 kr. ved anden forsøelse og 4000 kr. ved yderligere forsøelser.

Med lovændringen i 2004 blev nedkriminalisering et spørgsmål om politi og anklagemyndigheds fortolkning af loven og i sidste ende af den enkelte betjents skøn om, hvorvidt en person tilhører den personkreds, der kan gives advarsler.

HÅNDHÆVELSE AF NARKOTIKALOVGIVNINGEN I DANMARK EFTER 2004

For at undersøge implementeringen af den ny lovgivning og beskrive nogle af dens konsekvenser designede vi ved Center for rusmiddelforskning en undersøgelse,

som kombinerede registerforskning og feltstudier (Houborg & Pedersen 2013). Gennem registerforskning analyserede vi alle sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug i perioden 2002 til 2008 og beskrev, hvem disse sager vedrørte. Gennem feltstudier undersøgte vi, hvordan politiet arbejdede med at håndhæve narkotikalovgivningen ved fire forskellige lokalpolitistationer i fire forskellige politikredse. I det følgende vil jeg præsentere nogle resultater fra registerundersøgelsen med særligt fokus på brug af advarsler.

Indførelse af nul-tolerance politikken medvirkede til at accelerere en eksisterende stigning af antallet af sager vedrørende besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Hvor antallet af disse sager i 2002 lå på omkring 6500 var der i 2008 over 10.000 sådanne sager. Årsagen til at stigningen af antallet af besiddelsessager begyndte allerede før 2004 hænger sammen med et øget fokus på overtrædelser af Lov om euforiserende stoffer fra omkring år 2000. Eksempelvis udarbejdede politimesterforeningen i 2002 en rapport om udviklingen i forbruget af ecstasy i Danmark (Politimesterforeningen 2002). En rapport som kom til at udgøre en vigtig del af regeringens forslag til ændringen af lov om euforiserende stoffer i 2004. Samtidig var der i den samme periode et stærkt fokus på hashklubber, som bl.a. udmøntede sig i en hashklub lov i 2001 (Asmussen & Jepsen 2007).

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Antal sager	6440	7263	8090	11293	12531	9342	10102
Bøde/ubetinget	58%	60%	73%	91%	92%	92%	91%
Betinget	3%	3%	3%	3%	2%	2%	2%
Advarsel	30%	31%	19%	2%	2%	2%	3%
Frifundet/sag opgivet	8%	6%	5%	5%	4%	4 %	4%

Tabel 1: Sager vedrørende besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug 2002-2008.

Kilde: Danmarks Statistik. (samlet andel over/under 100% skyldes afrunding)

Vores undersøgelse viser som forventeligt, at nul-tolerance politikken også har medført en øget kriminalisering, når man ser på, hvordan sagerne bliver afgjort. Det fremgår således af tabellen, at andelen af sager, der blev afgjort med en advarsel faldt fra omkring en tredjedel før indførelse af nul-tolerance til omkring 2-3 % efter ændringen.

BRUG AF ADVARSLER

Den ny kontrolpolitik har som nævnt ikke helt afskaffet muligheden for at give advarsler. Spørgsmålet er imidlertid i hvilket omfang denne mulighed er blevet udnyttet? For at finde ud af det har vi undersøgt, hvordan sager om besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug er blevet afgjort blandt personer, som modtog

førtidspension eller kontanthjælp og var eller havde været i narkotikabehandling (herefter ”målgruppen”). Vi brugte altså behandlingshistorik som indikator for stofafhængighed i analysen. Det giver naturligvis ikke et dækkende billede, da det slet ikke er alle, der har et stofafhængighedsproblem, der er i behandling, men det er den eneste indikator for stofafhængighed vi har kunnet finde, når vi arbejder med registerdata.

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Antal sager	854	970	1167	1538	1617	1057	1295
Bøde	71%	73%	80%	88%	89%	88%	84%
Betinget	3%	2%	2%	2%	2%	3%	2%
Advarsel	19%	16%	12%	3%	4%	4%	9%
Frifundet/sag opgivet	7%	8%	6%	6%	5%	5%	5%

Tabel 2: Afgørelse af sager for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug for personer med behandlingshistorik, som modtager kontanthjælp eller førtidspension 2002-2008.

Kilde: Danmarks Statistik (samlet andel over/under 100% skyldes afrunding)

Tabellen viser flere interessante ting. For det første, at før indførelse af nul-tolerance, blev flere sager som vedrørte ”målgruppen” afgjort med en sanktion og færre med en advarsel, end når man ser på besiddelsessagerne generelt. Hvor det før 2004 var omkring 60% af alle besiddelsessager, der blev afgjort med en sanktion og omkring 30% der blev afgjort med en advarsel, var det for ”målgruppens” vedkommende 70% af sagerne, der blev afgjort med en sanktion og 16-19% der blev afgjort med advarsler. For det andet skete der også for ”målgruppen” et markant fald i andelen af advarsler efter indførelse af nul-tolerance. Men faldet var dog knap så stort som i forhold til alle sager. Samtidig kan vi se, at der skete en stigning i 2008 til 9% af ”målgruppens” sager, der blev afgjort med advarsler. Årsagen hertil er sikkert, at det i 2007 blev vedtaget at der også i gentagelsestilfælde kunne uddeles advarsler. Ikke desto mindre viser undersøgelsen, at det kun er i et fåtal af sagerne, der vedrører personer, der ifølge loven kan modtage advarsler, at de rent faktisk modtager en. Det peger i retning af en restriktiv implementering af lovgivningen, hvor politi og anklagemyndighed prioriterer nul-tolerance over sociale hensyn.

I den kvalitative del af forskningsprojektet blev politibetjente i interviews spurgt om deres fortolkning af den ny lovgivning og deres brug af advarsler. Her viste det sig, at ingen af betjentene kendte til muligheden for at give advarsler af sociale hensyn. Når vi orienterede betjentene om muligheden, mente de fleste, at de ikke havde kompetence til at give advarsler, men at det krævede en jurists medvirken. Efter formidling af resultaterne af undersøgelsen til politiet, har vi fået tilbagemelding fra to af fire politikredse om, at man ikke havde været opmærksom

på muligheden for at give advarsler af sociale årsager, og at man på baggrund af undersøgelsens resultater vil ændre praksis. Center for rusmiddelforskning er i øjeblikket i gang med en opdatering af registerundersøgelsen, som vil inkludere perioden frem til og med 2013.

HAR NUL-TOLERANCE MEDFØRT ET LAVERE FORBRUG OG ØGET PRISERNE?

En af årsagerne til at indføre nul-tolerance i forhold til illegale stoffer var et ønske om at minimere det i international sammenhæng store danske forbrug af illegale stoffer. Spørgsmålet er så, om forandringen af politikken har medført et mindre forbrug? Det er der ikke meget der tyder på. *Statens Institut for Folkesundhed* har siden 1994 foretaget regelmæssige undersøgelser af forbruget af illegale stoffer blandt 16-44årige i Danmark. Hvis man ser på forbruget af cannabis den sidste måned, som er den bedste indikator, når vi vil undersøge udviklingen af forbruget, så fremgår det af undersøgelserne, at der skete en stigning af forbruget i perioden 1994-2000, hvorefter der var en stagnation på et fortsat højt niveau i perioden 2000-2010, mens den seneste undersøgelse fra 2013 viser en ny stigning. Der skete et lille fald fra år 2000 (9,8%) til 2005 (8,4%), men til gengæld skete der en stigning igen fra 2005 til 2008 (9,1%) som blev fastholdt i 2010 (8,9%), hvorefter der så var sket en markant stigning i 2013 (12,2). (hvor tallene er hentet fra *Sundhedsstyrelsens* rapport Narkotikasituationen i Danmark 2013).

	1994	2000	2005	2008	2010	2013
Måned	2,4	4,3	4,0	3,5	3,5	4,6
År	7,4	9,8	8,4	9,1	8,9	12,2

Forbrug af cannabis sidste 30 dage og sidste år. Kilde: Sundhedsstyrelsen.

Med udgangspunkt i disse data, er det svært at konkludere at nul-tolerance politikken har haft en effekt på forbruget af illegale stoffer i Danmark.

Udover forbrug bruger man ofte også priserne på illegale stoffer til at estimere effekterne af narkotikakontrol indsatsen, idet man antager at en mere aktiv politiindsats i forhold til såvel brugere som sælgere vil presse prisen i op. Hvis vi igen tager cannabis, fordi det er et mest anvendte illegale stof i Danmark og fordi cannabis har været gentand for særlig opmærksomhed bl.a. gennem særlige aktioner på Christiania, så er det bemærkelsesværdigt, hvor stabil prisen på dette produkt har været. Ifølge *EMCDDA's* årlige statistiske opgørelser, som for Danmarks vedkommende er baseret på indberetninger fra Rigspolitiet, har gennemsnitsprisen på cannabis i Danmark ligget fast på omkring 50 kr. pr. 1 gram fra 2002 til 2011. Heller ikke med hensyn til prisen, ser nul-tolerancen således ud til at have påvirket det illegale marked for cannabis i Danmark.

HVEM BLIVER STRAFFET FOR BESIDDELSE AF ILLEGALE STOFFER TIL EGET FORBRUG?

I vores undersøgelse har vi også interesseret os for, hvem der bliver straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Vi har derfor sammenlignet gruppen, der bliver straffet med et repræsentativt udsnit af den danske befolkning, og vi har beregnet sandsynligheden for at få en sag om besiddelse af illegale stoffer, hvis man har bestemte karakteristika. Her viser det sig, lidt enkelt sammenfattet, at der er en overvægt af unge mænd på kontanthjælp, som kun har folkeskolen som uddannelsesmæssig baggrund og som tidligere er blevet straffet for at overtræde narkotikalovgivningen blandt de personer, som modtager en sanktion for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug. Det var eksempelvis 65 gange mere sandsynligt at en person, der modtog kontanthjælp blev straffet for at være i besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug end en person i arbejde – selv når vi korrigerede for køn og alder. Denne profil med hensyn til hvem, der særligt bliver kriminaliserede for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug er i høj grad sammenfaldende med den gruppe, der også har det største forbrug af illegale stoffer. En survey-undersøgelse fra Center for Rusmiddelforskning (Bloomfield, Elmeland, & Villumsen 2014) viser således at det er næsten 7 gange så sandsynligt at en person på kontanthjælp har brugt cannabis de sidste 30 dage end en person i arbejde og 3 gange så sandsynligt at personer som modtager arbejdsløshedsunderstøttelse eller førtidspension har gjort det. En anden undersøgelse fra Center for Rusmiddelforskning har identificeret særlige risikogrupper blandt unge med hensyn til at udvikle et problematisk forbrug af illegale stoffer (Pedersen & Frederiksen 2012). Høj risikogruppen består ifølge denne undersøgelse af etnisk danske unge mænd, som kommer fra en brudt familie og/eller er udenfor det boglige uddannelsessystem samt etnisk danske piger, som kommer fra en brudt familie og er udenfor det boglige uddannelsessystem.

KONKLUSION

Dansk narkotikakontrol politik har i de senere år bevæget sig i en mere restriktiv retning. Siden 2004 har der været nul-tolerance i forhold til besiddelse af illegale stoffer. Det var et markant skridt væk fra den traditionelt liberale danske narkotikapolitik, hvor velfærdsystemet skulle minimere efterspørgslen efter illegale stoffer, mens retsvæsenet skulle begrænse udbuddet. En af årsagerne til, at man ændrede politik var en oplevelse af, at den hidtidige liberale politik havde spillet fallit set i lyset af det fortsat høje og siden slut 1990'erne stigende forbrug af illegale stoffer. Imidlertid kan vi i dag konstatere, at hverken med hensyn til forbruget af illegale stoffer eller med hensyn til prisen på illegale stoffer har politikken virket

efter hensigten. Det høje forbrug er blevet fastholdt efter indførelsen af den ny politik, også efter man forhøjede bøderne markant i 2007 og faktisk er forbrugt på det sidste steget. Samtidig har gennemsnitsprisen på cannabis været stabil over en lang årrække. Men dermed ikke sagt, at nul-tolerance politikken ikke har haft effekter. Et stigende antal danskere bliver straffet for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug og siden indførelse af nul-tolerance er brugen af advarsler næsten forsvundet. Selv når vi ser på den gruppe, som ifølge lovgivningen fortsat kunne gives advarsler, dvs. stofafhængige personer med få økonomiske midler, bliver advarsler også kun benyttet i begrænset omfang. Når kun ca. en ud af ti sager afgøres med en advarsel ser det ud som om, at politi og anklagemyndighed i implementeringen af lovgivningen prioriterer nul-tolerance over sociale hensyn. Dog har to politikredse sagt, at de vil ændre praksis efter Center for Rusmiddelforskning har lavet sin undersøgelse. Det er især personer med få sociale ressourcer, der straffes for besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug, og det er den sammen gruppe der har det største forbrug af illegale stoffer. På den baggrund kan det konkluderes, at det er en bestemt gruppe i det danske samfund som især bærer byrderne ved tilstedeværelsen af illegale stoffer i det danske samfund og forsøgene på at kontrollere stofferne. Spørgsmålet er, om en anden politik ville kunne ændre fordelingen byrder og goder i rusmidlernes politiske økonomi?

KÄLL OCH LITTERATURFÖRTECKNING

- Asmussen, V., & Jepsen, J. 2007: Dansk narkotika-kontrolpolitik - aktuelt og historisk. I: J. Sejer Pedersen (red.): *Ret og Samfund 2007*. København: Frydenlund.
- Bloomfield, K., Elmeland, K., & Villumsen, S. 2014 : *Rusmidler i Danmark. Forbrug, holdninger og livsstil*. Aarhus: Center for Rusmiddelforskning.
- Houborg, E. 2008: Youth, Drugs and the Welfare State. I: V. Asmussen, B. Bagga & E. Houborg (red.): *Drug Policy. History, Theory and Consequences*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Houborg, E. 2010: Kriminalisering af narkotika - den politiske og samfundsmæssige baggrund for kriminaliseringsprocesser i periode 1950-2004. I: V. A. Frank & H. Dahl (red.): *Narkotika og kriminalitet (under udgivelse)*. Århus: Århus Universitetsforlag.
- Houborg, E., & Pedersen, M. U. 2013: *Håndhævelse af narkotikalovgivningen vedr. besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug efter 2004*. København: Justitsministeriet.
- Houborg, E., & Vammen, K. S. 2012: Hashbekymringer 1965-1969. I: V. A. Frank & H. V. Dahl (red.): *Cannabis - forbrug, interventioner og marked i Danmark*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Jepsen, J. 2008: Danish drug control policy 1945-2007. I: V. Asmussen, B. Bjerge & E. Houborg (red.): *Drug Policy. History, theory and consequences* (pp. 151-180). Aarhus: Aarhus University Press.

- Pedersen, M. U., & Frederiksen, K. 2012: *Unge der misbruger rusmidler: Hvor mange, behov, behandling og stofbrug efter behandling*. Aarhus: Center for Rusmiddelforskning.
- Politimesterforeningen 2002: *Ecstasy-rapport*: Politimesterforeningen.
- Storgaard, L. L. 2000: *Konstruktionen af dansk narkotikakontrolpolitik siden 1965*. København: Jurist- og økonomiforlagets Forlag.

SLUTNOTER

- 1 Om end der skete en løbende udvidelse af kriminaliseringen og politiets efterforskningsmuligheder samt en skærpelse af straffene (se Jepsen 2008).

Narkotikapolitik som kulturel orden i Sverige og Danmark

Steffen Jöhncke

fil.dr

seniorrådgiver ved Institut for Antropologi

Københavns Universitet

Blandt folk, der arbejder med narkotikaspørgsmål i Sverige og Danmark, har man gennem mange år kunnet støde på anvendelsen af forholdene i det andet land som et modbillede – som indbegrebet af den modsatte strategi i bekæmpelsen af narkotikarelaterede problemer: Sverige som striks og konsekvent, Danmark som laissez-faire og pragmatisk. Det er da heller ikke vanskeligt at finde eksempler på væsentlige forskelle i politik og i praksis, der kan bekræfte dette indtryk af modsatrettede tendenser og ideologier. Alligevel handler den væsentligste forskel måske snarere om en større grad af konsensus i Sverige i kontrast til en større grad af uenighed i Danmark, hvilket denne korte artikel vil se lidt nærmere på. Jeg vil også benytte lejligheden til at minde om, at begge landes politik bygger på nogle fælles og grundlæggende anskuelser, der indebærer at se narkotikahandel og -brug som et alvorligt samfundsmæssigt problem, som skal bekæmpes med forbud, kontrol, straf, forebyggelse og – ikke mindst: behandling – som de afgørende elementer i indsatsen. Fortolkningen og doseringen af disse virkemidler varierer imidlertid mellem landene og varierer over tid, og er givetvis præget af forskellige politiske og kulturelle strømninger og værdier. Også i disse forskydninger bliver forholdene i ”det andet land” på den anden side af Øresund taget i brug som en måde at fortolke og forstå os selv på.

DEN NARKOTIKAFRI DRØM

Temaet ”svensk og dansk narkotikapolitik” blev i 2007 taget op af det danske blad *Stof – tidsskrift for stofmisbrugsområdet*, som udgives af *Center for Rusmiddelforskning ved Aarhus Universitet*. I et par interessante artikler (Jourdan 2007, Tutenges 2007) fortælles om besøg på messen *Sverige Mot Narkotika*, som for de to danske forskere (en filosof og en antropolog) tydeligvis har været ret eksotiske, etnografiske oplevelser af en i danske øjne særdeles svensk foreteelse. Noget af det mest slående i deres beskrivelser er den massive tilstedeværelse på messen af alle sider af det svenske samfund – statslige og kommunale myndigheder, private firmaer med varer og services inden for kontrol, sikkerhed og testning, behandlingsinstitutioner, repræsentanter for folkelige bevægelser, politikere og meningsdannere (men ingen brugerorganisationer). Så mange niveauer og sider af det svenske samfundsliv – og så er de alle sammen stort set enige! Enige om, at svensk narkotikapolitikens utvetydige målsætning om ”det narkotikafri samfund” er den rette, at Sverige er på rette vej, selvom andre lande er begyndt at tvivle, og at det tilsyneladende aldrig kan blive for meget med testning og overvågning til det fælles bedste. Man er ganske vist ikke nået i mål med det narkotikafri samfund endnu, men målet er klart og kræver mere af de samme midler: mere kontrol ved grænserne og i skolerne, mere advarende forebyggelse, mere behandling, osv.

Begivenheden Sverige Mot Narkotika forekommer ikke så meget at være en salgsmesse – eller snarere: det er mere ideologi end varer, der udbydes. Messen var en tilbagevendende fejring og gensidig bestyrkelse af ”den svenske vej” i narkopolitikken. Den fortsættes nu i et bredere format under navnet Drogfokus – nationell konferens om alkohol, narkotika, dopning och tobak – se netsiden www.drogfokus.nu. Tilsvarende messer som disse er svære at forestille sig afholdt i Danmark – først og fremmest fordi der ingen centrale organisationer er på området til at drive dagsordenen på linje med *Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle* i Sverige. En messe for narkotikapolitik i Danmark ville ikke blive en demonstration af enighed, men tværtimod en udfoldelse af den variation og de til tider voldsomme uenigheder, som på godt og ondt altid synes at have præget den danske indsats. Alligevel, eller måske derfor, finder Jourdan (2007:6), at der er inspiration for danskere at hente i den svenske messe i form af interessen for sagen og for at lære af hinanden: Det er et område, der tages meget alvorligt (og, kunne man tilføje, som der bruges mange penge på). Hvad der dog også er slående, er Jourdans sammenligning af messerne Sverige Mot Narkotika i 2003 og 2007: På de fire år er der sket en lille, forsigtig øgning af diversiteten, og begreber som ”skadesreduktion” – det perspektiv, at man kan og skal hjælpe stofbrugere, mens de bruger stoffer, og begrænse skaderne af deres brug – kunne godt siges højt i

2007, mens det i 2003 blev afvist som ”skadesproduktion”. I dag, yderligere syv år senere, har man indtryk af, at Sverige med stadig forsigtighed og tøven fortsat bevæger sig i retning af at give lidt mere plads til en større grad for forskellighed og uenighed om mål og midler.

SANDHEDSMONOPOL ELLER INKONSEKVENS

Hvis man i Sverige officielt har dyrket troen på én sandhed, enighed og konsekvens i narkotikapolitikken i en grad, som ærligt talt godt kan virke lidt skræmmende fra et dansk perspektiv, har man i Danmark omvendt tolereret store forskelle og inkonsistens i indsatsen for stofbrugere og imod stoffer. I Sverige synes den fortsatte eksistens af en relativ fri og åben handel med hash på Christiania i København at være selve indbegrebet af den ubegribelige og selvmodsigende danske politik på området: Cannabis er ulovligt, og alligevel ved enhver, hvor man kan få fat i det. Politiet laver med mellemrum store og små razziaer mod hashhandel, men den synes altid at vende tilbage. I Danmark tages dette snarere som blot et af mange udtryk for, at der ikke er én dominerende holdning, der har kunnet sætte sig igennem i narkopolitikken, hvor forskellige argumenter har vundet gehør på forskellige områder, og hvor pragmatisme også har haft en plads. Ja, hash er ulovligt, men der er alligevel grænser for, hvor drakoniske metoder (og hvor mange penge), danskerne har været villige til at acceptere at bruge i bekæmpelsen. Og er det nu i det hele taget en god idé at forbyde det? – den debat har aldrig været lagt helt til hvile i Danmark. Overborgmesteren i København, Frank Jensen, går åbent ind for legalisering af hash (Møller 2013).

At det anarkistiske Christiania har en særlig plads i danskernes hjerter, og en kolossal plads i det københavnske kulturliv, har sikkert også spillet en rolle – så må man tage lidt hash med i købet. Lidt kaos skader ikke, synes holdningen at være – den svenske entydighed og mangel på tvivl og nuancer er i hvert fald lidt for uhyggelig.

Et andet oplagt eksempel på det inkonsekvente og små-anarkistiske Danmark er historien om indførelsen af metadonbehandling, som i Danmark så at sige skete nedefra, og ikke i kraft af implementeringen af en statslig politik (Winsløw 1984, Houborg 2013): Privatpraktiserende læger, især i København, begyndte i 1970’erne at udskrive metadon til heroinafhængige brugere, med henvisning dels til de gode erfaringer med substitutionsbehandling i USA og dels til deres ansvar for at sikre deres patienters overlevelse. I omfattende diskussioner og politiske kontroverser blev denne behandlingsform skiftevis dæmoniseret og tolereret af myndigheder og offentlighed op gennem 1980’erne, mens antallet af brugere i metadonbehandling voksede. Hos nogle læger blev der udviklet klinikker, som varetog en behandling, der forsøgte at strække sig ud over blot ordination og ud-

levering, men det fremherskende synspunkt var, at ”metadon var ude af kontrol” og at ”metadon må ikke stå alene” – underforstået, at der skulle en sikres mere omfattende opfølgning. Samtidig bevirkede udbredelsen af HIV blandt stofbrugere i 1980’erne, at den rene modstand mod metadon ikke havde gode betingelser og argumenter i lyset af den pragmatiske vej, som Danmark havde valgt i kampen mod HIV (hvor Sverige i parentes bemærket også valgte at satse på kontrol frem for tillid). I 1992 vedtog *Københavns Kommune* at organisere metadonbehandling i fire distriktscentre (Jöhncke 1997), og i 1996 fulgte resten af landet efter i kraft af ny lovgivning og et behandlingscirkulære fra *Sundhedsstyrelsen*. Hermed blev metadon endelig en formaliseret – og stærkt reguleret – del af det danske behandlingsrepertoire, men kun gennem særligt bemyndigede læger i institutionelle sammenhænge, mens alle andre læger mistede deres udskrivningsret til metadon. I dag er substitutionsbehandling standardtilbuddet og langt den mest udbredte behandlingsform til brugere af heroin / opiater. I perioden 1996-2006 havde amterne ansvaret for behandlingen af stofbrugere, hvorefter den med reformen af den offentlige forvaltning blev overdraget til landets 98 kommuner. Sundhedsstyrelsen udsendte i 2006 nye retningslinjer for metadonbehandling, som ifølge nogle iagttagere ”afspejler, hvordan fokus bevæger sig væk fra kontrol og sanktioner og i retning af patientrettigheder i metadonbehandling” (Frank et al. 2012: 109). Ikke desto mindre kan samtaler med såvel behandlere som brugere på området give indtryk af, at det bestemt ikke er ligegyldigt hvor i landet, man kommer i metadonbehandling: Nogle steder lægges der større vægt på kontrol og en striks regelfortolkning end andre steder. Man har i mange år kendt til svenske og norske ”metadonflygtninge” i Danmark, der søger de lempeligere udskrivningsregimer her, men vi kender bestemt også til ”internt metadon-fordrevne” i Danmark, der flytter fra ét sted i landet til et andet for at opnå bedre vilkår i behandlingen. Aktuelt er der ikke noget samlet overblik over, hvordan kommunerne fortolker og varetager opgaven og reglerne for metadonbehandling i praksis.

NARKOTIKAPOLITIK SOM IDEOLOGISK KAMPPLADS

Trods en tidlig introduktion allerede i midten af 1960’erne, i første omgang som et forskningsprojekt i Uppsala, har metadonbehandling i Sverige været endnu mere kontroversiel end i Danmark. Den har især været omfattet af en meget høj grad af detailregulering, og var i perioden 1983-2005 (Johnson 2013: 110-111) underlagt en central fastlæggelse (læs: begrænsning) af antallet af behandlingspladser med det eksplicitte formål ikke at gøre denne behandlingsform for let tilgængelig – en praksis, der i sundhedspolitisk sammenhæng må anses for at være ret enestående. Indtrykket er også, at opmærksomheden på kontrol i forbindelse med udlevering af metadon, kontrol med brugernes misbrug gennem urinprøver, kontrol af adfærd

og samarbejdsvilje, osv. har været endnu mere omfattende og konsistent i Sverige end i Danmark. Forskellene er tilsyneladende mindre på det formelle plan end i den praktiske udfoldelse, for også de danske regelsæt for metadonbehandling har krævet udstrakt brug af kontroltiltag over for brugerne. Det samme billede finder man på andre områder – for eksempel er tvangstilbageholdelse og tvangsbehandling af stofbrugere under visse betingelser også en mulighed ifølge dansk lovgivning, men ingen behandlingsinstitutioner har ønsket at udøve det i praksis, til forskel fra situationen i Sverige, hvor tvangstiltag over for stofbrugere er en fast, anerkendt og integreret del af indsatsen (se Svensson 2003 for en kritisk analyse).

Der er således mange tegn på, at politik og praksis over for stofmisbrugere har udviklet sig forskelligt i Sverige og Danmark. Fælles for de to lande er imidlertid, at nøgtern social- og sundhedsfaglig viden om narkotika og behandling kun har været en mindre del af det grundlag, som politikken har været ført på, og at der har været (og er) stort spillerum for politiske og ideologiske holdninger – ikke sjældent udtrykt som det ”menneskesyn”, man har påberåbt sig at lægge til grund. På det punkt er svensk og dansk narkotikapolitik i allerede tidligt gået hver sin vej. Almindeligvis regnes psykiateren Nils Bejerot (1968) som svensk narkotikapolitikens fader, ikke mindst hvad angår den nul-tolerance over for stoffer, der har kendetegnet udviklingen i Sverige med hensyn til såvel forebyggelse og behandling som forbud, kontrol og straf. En dominerende idé, der stammer fra Bejerot, er forestillingen om stoffer og stofmisbrug som en farlig epidemi – en giftig sot, der rammer det ellers sunde og velfungerende samfundslegeme, og som vi med alle midler må beskytte os, og særligt vores børn og unge, imod. Den implicitte påstand er således også, at det er stofferne, der er problemet, og at der intet er at udsætte på samfundsindretningen. En væsentlig forskel i forhold til Danmark er desuden den langt stærkere tradition for afholdsbevægelser i Sverige, der har bidraget til at opretholde idealet om totalforbud, dog med større held vedrørende narkotika end alkohol. Danmark har ikke haft en tidlig, helt toneangivende figur på linje med Bejerot i Sverige, men lægen Peter Ege (2009), som tidligt argumenterede for mulighederne i metadonbehandling, og som senest indtil sin nylige pensionering virkede som socialoverlæge i København, har gennem årtier haft en vis politisk gennemslagskraft som en respekteret, humanistisk og rationel stemme i debatten. Skadesreduktion har ikke mindst i København – men gradvist også i resten af landet – været et anerkendt mål, inklusive udlevering af rene sprøjter og fra 2012 et sundhedsrum med mulighed for overvåget stofindtagelse. Det gør ikke stoffer lovlige, men man lever pragmatisk med paradokset.

I Danmark har pædagogisk og socialt arbejde spillet en større rolle i udviklingen af behandlingsindsatsen fra en tidlig start i 1970'erne (Winsløw 1984), hvorefter en mangfoldighed af mere eller mindre veldokumenterede behandlingsformer

har fået lov til at udvikle sig på et lukrativt marked finansieret af offentlige bevil-linger. Først i det nye årtusinde er sundhedsperspektiver blevet gradvist mere fremherskende (Frank et al. 2012). Det seneste markante skud på behandlings-
stammen i Danmark er forsøg med lægeordineret heroin, inspireret af tilsvarende
initiativer i andre europæiske lande (Johansen 2013). Det har ikke været nogen
helt ukontroversiel beslutning, men den har dog nydt ret bred folkelig opbakning
ud fra det pragmatiske perspektiv, at det kunne begrænse følge-kriminaliteten hos
brugerne og – måske – hjælpe de mest udsatte.

BEHANDLINGSILLUSIONER: AFSLUTTENDE REFLEKSION

Eksemplerne på forskelle mellem svensk og dansk politik og praksis på narkoti-
kaområdet er talrige og skal ikke underspilles. Alligevel er det værd at minde om,
at både svensk og dansk narkotikapolitik bygger på internationale konventioner,
der forbyder euforiserende stoffer og pålægger staterne at bekæmpe dem. I den
forbindelse kan man fristes til at opfatte tildelingen af hårde straffe for besiddelse
af og handel med stoffer som den barske side af politikken, mens behandling er
(eller burde være) den bløde og humane side af indsatsen. I virkeligheden er det et
spørgsmål, om vi behandler for brugernes skyld. I FN-organisationen *UNODC*'s
terminologi betegnes behandling som "demand reduction", "efterspørgselsreduktion".
Her er der altså ingen illusioner: Behandling skal tjene til at begrænse
efterspørgslen efter illegale stoffer. Det er rene ord for pengene. Mål og middel har
byttet plads: Vi skal ikke bekæmpe stoffer for at hjælpe brugerne, vi skal bekæmpe
brugernes stofforbrug for at bremse kriminaliteten – den kriminalitet, der kommer
af, at stofferne er illegale. Cirkulariteten i dette argument, kriminaliseringens
selvskabte problemer og det uholdbare i politikken er da også gået op for stadig
flere forskere, meningsdannere og politikere verden over. De opfordrer os til at
erkende, at "kampen mod narko" ikke kan vindes, hvis vi forestiller os narkotiske
stoffers forsvinden fra Jordens overflade – derimod kan vi udvikle mere holdbare,
mere effektive og mere humane måder at håndtere stofrelaterede problemer på
(Transform 2009).

Indtil det sker, vil behandling i alle dets former leve videre i kriminalise-
ringens skygge, hvor "behandling" er en vag og upræcis, men symbolsk meget
effektfuld, forestilling (Jöhncke 2010), der fortsat vil nyde stor politisk støtte i
velfærdsstater som de nordiske. Narkobehandling er en myte (Jöhncke 2012), der
forsikrer os om, at vi lever i gode og humane lande. Stoffri behandling virker i
den forstand udmærket – ganske vist ikke specielt godt på brugernes problemer,
men på almindelige borgere, som er den egentlige målgruppe for behandling
som politisk teater. De fleste stofbrugere holder tilsyneladende op med stofferne
af sig selv eller med hjælp fra egne netværk (Klingemann et al. 2010, Heymann

2013), mens det meste behandling, der sigter til stoffrihed, har ret begrænset og overvejende forbigående effekt på forbruget (Pedersen et al. 2011). Nogle former for behandling hjælper utvivlsomt mange brugere i akutte situationer, og substitutionsbehandling hjælper til større overlevelse, bedre sundhed, m.v., men den videre effekt på deres liv på længere sigt er tvivlsom. Behandling kan også skade, hvad brugernes egne beretninger vidner om (se Tilander 1991 for eksempler fra en enkelt institutionstype). Både substitutionsbehandling og stoffri behandling kan være ramme om kontrolregimer og behandleradfærd, som brugerne oplever som ydmygelser og overgreb (Jöhncke 1997). Dette tolereres af det omgivende samfund som nødvendige foranstaltninger over for en besværlig befolkningsgruppe, og på den måde er forskellen mellem straf og omsorg, mellem fængsler og behandling, mindre end vi helst vil tro. Behandling handler grundlæggende om at få stofbrugere begrebsmæssigt indplaceret og praktisk reguleret i vores samfundsorden (Jöhncke 2009) – hvilken effekt det har på de behandlede, er i den forbindelse af sekundær betydning. På dét punkt er der ingen forskel mellem Sverige og Danmark, men udgangspunkterne for de to landes indplacering i en ny, kommende narkotikapolitisk verdensorden er forskellige.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Bejerot, Nils 1968: *Narkotikafrågan och samhället*. Stockholm: Aldus.
- Ege, Peter 2009: *Stofmisbrug og afhængighed – hos unge og voksne*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Frank, Vibeke Asmussen, Bagga Bjerger & Esben Houborg 2012: "Substitutionsbehandling i Danmark". *Stof – Tidsskrift for Stofmisbrugsområdet* 20: 106-109.
- Heyman, Gene M. 2013: "Quitting Drugs: Quantitative and Qualitative Features". *Annual Review of Clinical Psychology* 9: 29-59.
- Houborg, Esben 2013: "Methadone, a contested substance: Danish methadone policy in the 1970s". *International Journal of Drug Policy* 24(6): e73-e80.
- Johansen, Katrine Schepelern 2013: *Heroinbehandling i Danmark – en undersøgelse af brugere og behandling*. Glostrup: KABS Viden.
- Johnson, Björn 2013: "Vetenskap och beprövad erfarenhet eller ett blött finger i luften?". I: Björn Johnson & Philip Lalander (red.): *Med narkotikan som följeslagare. Femton texter till Bengt Svensson*. FOU-rapport Hälsa och Samhälle 2013:3, Malmö: Malmö Högskola.
- Jourdan, Michael 2007: "Sverige Mot Narkotika". *Stof – Tidsskrift for Stofmisbrugsområdet* 9: 4-6.

- Jöhncke, Steffen 1997: *Brugererfaringer. Undersøgelse af brugernes erfaringer med behandling i de fire distriktscentre i Københavns Kommunes behandlingssystem for stofmisbrugere 1996-97*. København: Socialdirektoratet, Københavns Kommune.
- Jöhncke, Steffen 2009: "Treatmentality and the governing of drug use". *Drugs and Alcohol Today* 9(4): 14-17.
- Jöhncke, Steffen 2010: "Behandlingsbegrebet – klar til skrot?". *Stof – Tidsskrift for Stofmisbrugsområdet* 16: 4-11.
- Jöhncke, Steffen 2012: "Behandlingsmyten". *Rus & Samfund* 6(1): 41-44.
- Klingemann, Harald, Mark B. Sobell & Linda C. Sobell 2010: "Continuities and changes in self-change research". *Addiction* 105(9): 1510-1518.
- Møller, Kim 2013: "Københavns Kommune vil legalisere hash-salg". *Stof – Tidsskrift for Stofmisbrugsområdet* 21: 4-8.
- Pedersen, Mads, Morten Hesse & Kim Bloomfield 2011: "Abstinence-oriented residential rehabilitation of opioid users in Denmark: Do changes in national treatment policies affect treatment outcome?". *Scandinavian Journal of Public Health* 39: 582-589.
- Svensson, Bengt 2003: *Knarkare och plitar – Tvångsvården inifrån*. Stockholm: Carlsson.
- Tilander, Kristian 1991: *Bakom vår blindhet: Röster från Hassela*. Stockholm: Carlsson.
- Tutenges, Sébastien 2007: "Snusere & narkotikatestning". *Stof – Tidsskrift for Stofmisbrugsområdet* 9: 11-14.
- Transform 2009: *After the War on Drugs: Blueprint for Regulation*. Bristol: Transform Drug Policy Foundation. Tilgængelig på www.tdpf.org.uk
- Winsløw, Jacob Hilden 1984: *Narreskibet: en rejse i stofmisbrugerens selskab fra centrum til periferi af det danske samfund*. Holte: SocPol.

”Han havde arbejdet for en gruppe terrorister”

OM VÄXTEN KAT SOM ISLAMISERINGSAGENT
OCH YTTRE/INRE HOT I DANMARK OCH SVERIGE¹

Johan Nordgren
doktorand i socialt arbete
Malmö högskola

SMUGGLING AV KAT VIA ÖRESUNDSBRON

Mannen darrade med handen på växelspaken och såg ut som han tänkte smita från kontrollen. Tullaren nappade åt sig tändnyckeln och inne i bilen hittades över [ett] kvarts ton kat. (Palmkvist 2009)

Tre krockade bilar och ett beslag på 73 kilo av den narkotikaklassade växten kat. Det är resultatet av ett misslyckat smugglingsförsök på Öresundsbron tidigt på söndagsmorgonen. (TT 2009)

Dessa två citat hämtade från *Sydsvenska dagbladets* (SDS) nyhetsrapportering en decembervecka 2009 kan ses som ett slags mininarrativ som dramatiserar två händelser i det annars relativt ostörda flödet av människor och gods på Öresundsbron (jfr Nilsson 2010). Dessa händelser centrerar frågan om gränspassagen mellan Sverige och Danmark, men griper även in i en bredare diskussion rörande tanken om det gränslösa Europa. Samtidigt som *EU* formellt sett har tagit bort de interna

gränserna och har förstärkt de yttre gränserna uppstår och underhålls andra, mer mentala och moraliska gränser, vilket jag ska återkomma till i denna text. Den som till exempel tar tåget över Öresundsbron kanske uppmärksammar gränspassagen först när det kommer ett SMS i mobilen som hälsar välkommen och informerar om priserna för telefonoperatörens tjänster i utlandet. Trots detta är gränsen en realitet som påverkar olika människor på olika sätt och där gränskontrollen har möjlighet att kategorisera människor, framförallt utifrån aspekten önskad/oönskad, eller utifrån vad etnologen Fredrik Nilsson diskuterar som "rätt och fel slags regionauter" (Nilsson 2010:89). Nationalstatliga gränser kan därmed ses som:

spaces and instruments for the policing of a variety of actors, objects and processes whose common denominator is their "mobility", or more specifically, the forms of social and political insecurity that have come to be discursively attached to these mobilities. (Walters 2006 citerad i Dijstelbloem, Meijer & Besters 2011)

I de två inledande citaten ovan förmedlas en av tulltjänstemännen upplevd risk för smitning och i det andra realiserades denna risk. Vad som är specifikt för dessa händelser är att varan som illegalt transporterats över Öresund är den i de nordiska länderna narkotikaklassade växten kat. Denna psykoaktiva substans är intressant eftersom den i media och i samband med preventionsinsatser har konstruerats som en drog vilken enbart personer med somalisk bakgrund använder. Därmed har kat "etnifierats" i betydelsen att i princip alla diskurser om kat använder etnicitet/ras som teoretiskt och metodologiskt filter i förståelsen av användningen av kat i "väst". Men katsmugglingen konstrueras inte bara som ett potentiellt hot mot tullpersonal. Kring kat växer diskursiva förgreningar även till *Dansk Folkepartis* dröm om välbevakade gränser och hotet från islamistiska terrorister.

I denna artikel analyserar jag diskursen om kat i Danmark och Sverige. Det empiriska materialet består av artiklar i svensk och dansk dagspress. Innan jag presenterar mitt material och min analys är det dock på sin plats med en beskrivning av kat eftersom växten och bruket är relativt okända företeelser i både Danmark och Sverige, trots emellanåt förekommande medierapportering.

KAT

Det latinska namnet för kat² är *Catha edulis* och betecknar bladen och stjälkarna från katbusken, som främst odlas i Östafrika och i Jemen (Carrier 2006). De länder där katanvändning är som vanligast är Somalia, Kenya, Uganda, Etiopien samt Jemen. Kat används genom att bladen stoppas in i munnen och tuggas, vilket gör att de psykoaktiva ämnena katin och katinon frisätts i kroppen genom att

Tulltjänsteman håller upp ett knippe kat (marduf) efter ett beslag i en bil.
Foto: Patrick Persson (©).

växtsaften och saliv sväljs (Anderson et al. 2007:4). Effekten vid användning är centralstimulerande; den kemiska strukturen för katinon och katin liknar amfetaminets. Det är dock viktigt att notera att katanvändning skiljer sig från amfetaminanvändning i det att kat används i mycket mindre aktiva doser, framförallt på grund av att växtmaterialet som ska hållas kvar i munnen begränsar mängden aktiva ämnen som användaren får i sig (Kalix 1988:164). De subjektiva effekterna av katanvändning beskrivs i termer av ökade energinivåer, man blir piggare och får ökat självförtroende, effekter som gör det lättare att föra långa samtal och diskutera. Användning av kat leder inte till något omfattande fysiskt beroende om man med detta menar ökad tolerans och fysisk abstinens vid uppehållande av bruk, dock har ett visst psykologiskt betonat beroende rapporterats (Patel et al. 2005:4). Katinon och katin, som alltså har identifierats som de psykoaktiva ämnena i katbladen- och stjälkarna, är labila och när bladen har vissnat inom några dygn blir de i princip värdelösa som rusmedel betraktade. På grund av detta har katanvändande historiskt sett varit begränsat till ett mindre geografiskt område i närheten av odlingsområdena. Idag finns det sofistikerade transportnätverk som kan föra växtmaterialet från till exempel Kenya till Storbritannien inom 24 timmar efter skörd (Anderson et al. 2007:165). I samband med att migrationen från länder med en traditionell och omfattande användning av kat till Europa har ökat har exporten av kat också ökat (Klein et al. 2009:509).

Kat används framförallt i grupsituationer, där främst män samlas, tuggar kat, samtalar och umgås (Ahmed 2010; Anderson et al. 2007). Dock förekommer skillnader i användningskontext beroende på var, när och inom vilken grupp kat används (Anderson et al. 2007: 4). Generellt sett betonar forskningen katanvändningens sociala funktion, vilket kan uttryckas som att "the main function of khat is a communal one, stimulating sociability" (Anderson et al. 2007:5).

Kat klassificerades som narkotika i Norge och i Sverige år 1989 och i Danmark 1993. FN:s expertkommitté för narkotikaberoende bedömde 2006 att det inte fanns anledning att reglera kat eftersom missbrukets utbredning och de folkhälso-mässiga riskerna inte ansågs betydande nog för ett förbud. Därmed är inte själva växtdelarna klassade som narkotika i de internationella konventionerna (Griffiths et al. 2010: 580) men stater kan själva ta initiativet att kriminalisera bruk, innehav och överlåtelse av kat och växtdelarna är klassificerade som narkotika i de flesta europeiska länder. Kriminaliseringen av kat i Sverige skedde troligtvis för att reglera den svenska lagstiftningen i linje med FN-konventionerna (där katinon och katin i dess rena form är narkotikaklassade) och inte på grund av förekomst av problematisk användning i landet (jfr Griffiths et al. 2010). I Storbritannien kan i skrivande stund kat importeras och användas lagligt, men Tory-regeringen har beslutat att kriminalisera kat under 2014. Den nederländska regeringen beslutade först 2012 att lägga till kat på listan över "lätta" droger, vilket innebär straff vid försäljning och innehav.

KAT OCH ETNICITET

I både Sverige och Danmark kopplas katanvändningen diskursivt till den grupp som brukar benämnas "somalier" eller personer med "somalisk bakgrund". I en utvärderingsrapport angående ett kat-projekt i Köpenhamn skrivs till exempel: "Der er så vidt vides ikke tidligere eksempler fra Danmark på at et enkelt stof har været brugt eksklusivt af en minoritet", och vidare beskrivs användningen som ett integrationsproblem (Pedersen & Toudahl 2009:20). Jag menar att dessa kopplingar är problematiska eftersom de så starkt betonar just etnicitet (och ofta utifrån tillskriven sådan) och att andra faktorer, som till exempel social klass och kön gärna faller bort. Det handlar alltså om en förklaringsmodell som går ut på att de som använder kat gör det för att de är "somalier" eller delar "somalisk kultur".

Det förekommer konstant både explicita och implicita referenser till etnicitet när det gäller kat. Det har till exempel länge getts uttryck för en oro att katanvändningen ska "spridas" till grupper inom den "etniska majoriteten". Sådana farhågor har dock inte besannats om man nu utgår enbart från kategorin etnicitet. Exempel på oron finns i medierapporteringen både i Danmark och i Sverige. *Politiken* rapporterade 2004 om att "Et stigende antal unge med dansk baggrund er begyndt at misbruge Khat-blade, som hidtil kun har været udbredt

blandt somaliske indvandrere” (Politiken 2004). I artikeln får en ansvarig för en behandlingsinsats för unga narkotikaanvändare uttala sig och denne menar att många unga danskar som har band till ”de bedre fungerende somaliske indvandrere – typisk i gymnasierne – prøver khat”,³ och tillägger att drogen kan bli mer populär eftersom den är billigare ”end mange andre stoffer”. Att det är just ”etniska grupper” som står i fokus när det gäller diskursen om kat är också tydligt i *Sundhedsstyrelsens* undersökning om kat från 2009. Där fokuserade en fråga specifikt på ”andre etniske gruppers brug af khat” och i enkäten frågade man därför: ”Hvor mange khat-brugere kender du, der er...”, följt av en lista på fem ”etniska grupper” – dansk, arabisk, turkisk, pakistansk samt ”afrikansk, men ikke somalisk” (Sundhedsstyrelsen 2009:36). I Sverige har denna typ av farhågor också förekommit, men framförallt är det företrädare för somaliska organisationer som har oroat sig för att användningen ska sprida sig till grupperna barn och kvinnor (i ett fall även ”välutbildade”) inom den somaliska gruppen i Sverige (Nordgren 2013).

MATERIAL OCH METOD

Det empiriska material som ligger till grund för denna artikel är artiklar och reportage i svensk och dansk dagspress. Jag har i en vetenskaplig artikel analyserat den svenska dagspressens rapportering om kat mellan 1986 och 2012 (Nordgren 2013) och jag ställer i denna text det empiriska materialet som jag samlade in inför den studien mot rapporteringen om kat i dansk dagspress. Eftersom jag inte har haft tillgång till ett danskt pressarkiv har jag sökt efter artiklar på de större danska dagstidningarnas webbplatser. Jag har använt sökorden ”kat” och ”khat” med hjälp av sökmotorn Googles funktion site:, som ger möjlighet att söka igenom en hel webbplats. De danska dagstidningar som har ingått är *Politiken*, *Berlingske Tidende*, *Information* och *Ekstra Bladet*. Detta har resulterat i 13 artiklar. Vid sökningar i dagstidningars egna nyhetsarkiv är det dock osäkert i vilken utsträckning databaserna är fullständiga och det är oklart hur långt tillbaka i tiden artiklar har indexerats. Därmed får analysen av det insamlade materialet ses som en preliminär sådan som får representera vissa tendenser i rapporteringen, inte en analys av den totala samlade rapporteringen om kat i dansk dagspress.

Jag gör i denna text två nedslag i diskursen om kat i Danmark och i Sverige, där det görs specifika diskursiva kopplingar mellan kat och två andra fenomen. Först den påstådda kopplingen mellan kat och islamistisk terrorism genom nätverket *Al-Shabab* och sedan *Dansk Folkepartis* kampanj för förstärkta gränser.

KAT – EN ISLAMISERINGSAGENT?

En koppling mellan handel och smuggling av kat och islamistisk terrorism har förts fram i medierapporteringen på båda sidor av Öresund. Folkpartisterna Olle

Schmidt och Johan Pehrson skriver till exempel följande i en debattartikel i *Dagens Nyheter*:

Förutom de hälsovådliga och sociala riskerna finns även belägg för att smugglingen av khat finansierar kriminella organisationer. Narkotikasmugglingen till Europa ger terroristerna en konstant och stabil inkomstkälla för att betala för vapen och utrustning. (Schmidt & Pehrson 2013)

I en artikel i *Berlingske Tidende* från 2010 berättas på ett dramatiserat sätt om en person som de kallar Muhammed, som dömdes i Sverige till tio månaders fängelse för smuggling av 70 kilo kat i en sportväska. Journalisten har träffat Muhammed på Stortorget i Malmö efter att denne avtjänat sitt straff och skriver att Muhammed vill vara anonym eftersom han är rädd för att få problem med männen bakom smugglingen om han skvallrar. Han vill inte berätta så mycket om sin bakgrund, men:

Han er mere ivrig efter at genfortælle, hvad han hørte i fængslet. En fortælling, der er helt på linje med det, som flere vestlige efterretningstjenester advarer om. Via de andre fængslede khatsmuglere fandt Muhammed ud af, at han havde arbejdet for en gruppe terrorister. (Krogh 2010)

Muhammed berättar vidare för journalisten att khatmugglingen organiseras av personer "fra de somaliske miljøer i Amsterdam, Odense, København og Malmø". De som står bakom smugglingen tjänar stora pengar och priset för en knippe kat stiger för varje gräns den passerar. Dessa pengar menar Muhammed skickas till Somalia, där de används för att stödja den islamistiska organisationen Al-Shabab. Journalisten menar därpå att mycket tyder på att Muhammed har rätt och att flera underrättelsetjänster i "väst" gör denna koppling, men att "Vurderingen hos efterretningstjenesterne er, at khat ikke udgør en hovedfinansieringskilde". Däremot framhålls att khatmugglingen tillsammans med smuggling av piratkopierade varor, annan kriminalitet och insamlingar i moskéer bidrar till Al-Shabab. Al-Shabab beskrivs sedan som generellt "anti-väst", men det påpekas att gruppen paradoxalt nog har förbjudit alla rusmedel i linje med "den strenge islamisme", men att detta "forhindrer angiveligt ikke al-Shabaab i at tjene penge på salg af stoffet". Därefter görs explicita kopplingar mellan Al-Shabab och Danmark, när ett självmordsattentat utfört av en dansk-somalisk man från Rødovre i Somalias huvudstad Mogadishu nämns, liksom attentatet mot satirtecknaren Kurt Westergaard utfört av en man med "somalisk bakgrund". I samband med attacken mot Westergaard gick somaliska organisationer och grupper i Danmark ut med

en varning om hur Al-Shababs propaganda påverkade dansk-somaliska män, som sades delvis bero på ”hvordan utallige somaliske familier bliver ødelagt, fordi familiefædre er alt for afhængige af den khat, som i sidste led er med til at støtte al-Shabaab” (Krogh 2010).

Denna artikel är intressant eftersom den för fram två kontroversiella teser – kat-smuggling finansierar en terroriststämplad organisation och kat-missbruk i ”väst” leder till splittrade familjer, social misär och marginalisering som får unga dansk-somaliska män att stödja Al-Shabab och eventuellt utföra terrordåd antingen i Danmark eller i Somalia. Problemet med denna beskrivning av situationen är att den är svår att belägga utan att hänvisa till källor inom diverse säkerhetstjänster, som hemlighåller en del material. Även i Sverige har dessa farhågor förts fram, framförallt förmedlas polisens och tullens bedömningar okritiskt i media. Ett exempel på detta är en artikel i *Dagens Nyheter* från 2010. I artikeln utmålas på ett närmast alarmistiskt sätt hotet från Al-Shabab och kopplingen mellan katsmuggling och terroristorganisationen tydliggörs:

– Vi ser i våra utredningar att stora summor skickas till Somalia genom det informella transaktionssystem som kallas hawala. Det är *min alldeles bestämda uppfattning* att pengar från khatsmugglingen till Sverige går till stridande krigsherrar i Somalia – och till terrororganisationen al-Shabab, säger Petter Norman [tullinspektör som ledde ett speciellt kat-projekt inom Tullkriminalen]. /.../

– Vi har identifierat aktörerna och kunnat följa pengarna till Somalia via hawala-banker i Dubai, berättar Petter Norman. Eftersom systemet bygger på informella kontakter är det *extremt svårt att få fram bevis*. Men *jag är övertygad* om att huvudmännen i flera av de khatsmugglande nätverken är med och finansierar inbördeskriget i Somalia och terrorhandlingar både där och i andra länder. /.../ Stefan Kálmán, narkotikabekämpare [sic] vid Rikskriminalpolisens underrättelsesektion i Stockholm, är inne på samma linje:

– Khatsmugglingen är oerhört välorganiserad, och den har blivit ännu mer professionell på senare år. Tidspresen är ju hård, och volymerna har ökat. Och det är *troligt* att en del av vinsterna har kommit somaliska krigsherrar och al-Shabab till del. *Men det är oerhört svårt, för att inte säga omöjligt, att följa pengarna inne i Somalia och få fram konkreta bevis*. (Svensson 2010, min kursivering)

I artikeln citeras även säkerhetspolisens pressekreterare som säger: ”Vi bedömer att det är *möjligt* att pengar från khatsmuggling används till finansiering av terrorism. *Vi har dock inte sett övertygande uppgifter på att detta faktiskt sker*” (Svensson 2010, min kursivering).

Jag har valt att citera dessa långa stycken från artikeln eftersom det i citaten

framkommer många intressanta aspekter. När man genomför en diskursanalys är det alltid relevant att titta närmare på vem som får uttala sig i olika frågor, vem som inte får göra det och vilka som får uttala sig som auktoriteter (Fairclough 2003:82-83). I artikeln är det alltså en tullinspektör, en anställd vid *Rikskriminalpolisen* och *Säkerhetspolisens* pressekreterare som uttalar sig om kopplingen mellan Al-Shabab och katsmuggling- och försäljning. Om man tittar närmare på de kursiverade meningarna i citaten framstår det tydligt att det som dessa aktörer för fram är sådant som "min alldeles bestämda uppfattning" och personliga övertygelser, trots att det är "extremt svårt" eller "omöjligt" att få fram bevis. Det är intressant att både den svenska och danska artikeln följer samma mönster i hur bevisen för att kopplingen är reell presenteras; flera aktörer presenterar sina övertygelser om kopplingen, men sedan hänvisas till underrättelsetjänsten som kort förklarar att den är en *möjlighet*, men att det egentligen inte går att uttala sig om hur det egentligen ligger till.

Jag vill här inte uttala mig om hur det faktiskt ligger till i frågan om kat helt eller delvis finansierar Al-Shababs aktioner i Somalia, Kenya eller i Sverige och Danmark eftersom det framstår som just omöjligt att uttala sig om detta i nuläget. Jag vill dock föra fram tanken om att kopplingen skulle kunna vara något som närmar sig en slags behändig uppgift att föra fram inom diskursen om kat, där polis, tull och politiker som arbetar emot kat har allt att vinna på att genom kopplingen terrorism och kat eventuellt kunna öka sina anslag för det som kallas narkotikabekämpning. Det kan dock tilläggas att det organ som den brittiska regeringen måste tillfråga om råd när det gäller klassificeringen av narkotiska substanser, *Advisory Council on the Misuse of Drugs (ACMD)*, starkt betonar att de inte kunde finna bevis för att Al-Shabab skulle vara involverade i hanteringen av kat:

To clarify, the ACMD has not been provided with any evidence of Al Shabaab or any other terrorist groups' involvement in khat export/sale, despite repeated requests for this information from a number of national and international official sources, including various Government bodies. (ACMD 2013)

Hur det ligger till i själva sakfrågan är här egentligen inte speciellt relevant; ord står mot ord mot brist på konkreta belägg. Vad som står klart är att diskursen om kat i både Danmark och Sverige (liksom i Storbritannien) tenderar att reproducera en koppling mellan kat-hanteringen och islamistisk terrorism.

Krockad bil med säckar med kat i både fram- och baksäte.

Foto: Patrick Persson (©).

DANSK FOLKEPARTI OCH DEN FORSTÆRKEDE KONTROLAKTION

Dansk Folkeparti beskriver den 11:e maj 2011 som en milstolpe för deras inflytande över en fråga som de drevit starkt genom kampanjen ”Der skal være en grænse”. Det handlar om ett avtal med dåvarande regeringen och Kristdemokraterna om att återinföra en permanent tullkontroll för att ”säkra” Danmarks gränser. Satsningen griper in i partiets kritik av EU och de skriver själva på sin hemsida att ”EU sendte tolderne og politiet hjem”, vilket öppnade upp för ”alle mulige suspekter typer” att komma in i landet; vapensmugglare, narkotikasmugglare, illegala invandrare och ”kriminelle hjemme-røvere” – ”Det er slut nu!” skriver de slutligen.⁴ Här sätts tanken om det gränslösa Europa i fokus som den idé som Dansk Folkeparti emotsätter sig, vilket kan ses som en reaktion på vad som upplevs som globaliseringens negativa konsekvenser för nationalstaten. I partiets retorik kan man avläsa en antydning till vilka människor de tänker sig det är som sysslar med ovan nämnda smuggling och ”illegala invandrare” är en kategori som nämns explicit. Gränspassagen blir då ett sätt att avskilja ”oss” från ”dem” i samband med att staten i någon mån möter och motar ut upplevda ”yttre hot”. På så sätt blir gränspassagen en ”kulturellt känslig plats” och figurer som ”knarkkurirer” och vapensmugglare blir en ”projektionsyta för den ängslan som ett gränslöst tillstånd [ger] upphov till och även som en katalysator för kraven på

tydligare gränser" (Nilsson 2010: 89).

I ett Ritzau-telegram som publicerades i *Dagbladet Information* den femte juli 2011, första dagen av förstärkt gränskontroll, presenteras två väskor med kat som en trofé för den förstärkta satsningen på den danska tullen. Artikeln har titeln "Grænsetoldens første dag giver khat-fangst" och sätter beslaget i samband med insatsen. Vidare skrivs:

De 70 kilo khat var på vej fra Danmark til Sverige i Øresundstoget i to tasker. En dansk narkohund snusede sig frem til de ulovlige varer, men der var ingen spor af smuglerne, som havde efterladt taskerne /.../. (Ritzau 2011b)

Även *Politiken* rapporterade om denna första dag med förstärkt gränskontroll genom ett Ritzau-telegram med titeln "Toldere finder 70 kilo kat på Øresundstog" (Ritzau 2011c). Utöver dessa 70 kilo kat hittade tullarna inget att rapportera under den tre timmar långa förstärkta insatsen under den första dagen, vilket man kanske kan anta att de femtiotal journalister som rapporterade om insatsens första dag var besvikna över. Med tanke på att de två väskorna med kat var på väg mot Sverige och inte in i Danmark kan man med bakgrund av Dansk Folkepartis mål om att säkra gränserna mot införsel tänka sig att den första dagen med stärkt gränskontroll upplevdes som något fiaskoartad.

Vid en hastig anblick kanske en förstärkning av kontrollerna vid de danska gränserna mot Sverige och Tyskland kan ses som okontroversiell. Saken är dock den att Schengenavtalet stipulerar att gränserna så kallade Schengenländer emellan ska vara öppna. Därför kritiserades Danmarks beslut från höga positioner inom EU och *EU-kommissionen* tyckte inte att Danmark kunde motivera de nya gränskontrollerna. Kommissionen skickade därför experter till de danska gränserna den 14 juli, alltså lite mer än en vecka efter insatsens start, och fann en rad brister. EU-kommissionär Cecilia Malmström gjorde därpå ett uttalande:

– /.../ Vi känner fortsatt oro över huruvida den stärkta danska gränskontrollen är kompatibel med EU-samarbetets friheter och med Schengenreglerna.⁵

Dansk Folkeparti kontrade dock med ett krav om att den danska regeringen skulle gå till EU-domstolen om kommissionen skulle finna att gränskontrollen skulle strida mot Schengenavtalet. Partiets utrikestatsman menade också att det vore naturligt för Danmark att lämna Schengenavtalet om så blev fallet, vilket ger en indikation på hur viktig Dansk Folkeparti menade att denna fråga var. Efter den förstärkta insatsen mellan juli och september 2011 gjordes en utvärdering av *Skat* (danska skatteverket) som visade att insatsen inte gav någon nämnvärd ökning

Första dagen med förstärkt tullkontroll, efter att de danska tulltjänstemännen lämnat.
Foto: Patrick Persson (©).

av beslagtagna varor (Ritzau 2011d).

Att göra kopplingen mellan Dansk Folkepartis kampanj för en förstärkt gränskontroll och kat kan kanske tyckas långsökt, men att ”fångsten” den första dagen blev just 70 kilo kat måste ha varit glädjande för partiet. I en artikel i *Ekstra Bladet* från 2010 framhålls att Dansk Folkeparti och *Socialdemokraterne* nyligen hade krävt att straffen för kat-smuggling skulle komma ”op på svensk nivå”, med argumentet att ”khat-smugling formodes at financiere den islamiske terror-organisation al-Shabaab i Somalia” (Søgaard 2010). Att få igenom strängare straff för katsmuggling var också något som Dansk Folkeparti tog med sig in i förhandlingarna på *Finansministeriet* 2011, då man ville likställa kat med hasch i straffvärde (Ritzau 2011a).

SLUTSATSER

I denna analys av diskursen om kat i svensk och dansk dagspress har jag tittat närmare på den påstådda kopplingen mellan islamistisk terrorism och kat och hur en stoppad försändelse kat hölls upp troféartat i samband med den första dagen av förstärkt kontroll längs Danmarks gränser. Det samlade intrycket är att den narkotikaklassade växten kat framhålls som ett stort hot mot säkerheten i de två länderna, framförallt när handeln och smugglingen kopplas till islamistisk

terrorism. På så sätt sker en tydlig demonisering av kat och växten framstår som en synnerligen "god fiende", det vill säga den yttre fiende som hela samhället kan enas emot (Christie & Bruun 1985). Här är det alltså inte bara tal om narkotikan som farlig och samhällsförstörande, det handlar också om konstruktioner av en "etnifierad" och "exotifierad" drog vars flöde över nationalstatliga gränser sammanstrålar till ett exceptionellt hot – islamistisk terrorism understödd av organiserad narkotikabrottslighet med globala tentakler. Detta knyter an till en process som har pågått åtminstone sedan 9/11-attentaten i USA, som har satt invandring, integration och säkerhetspolitik i fokus, vilket kan exemplifieras med EU-kommissionens uttalande i november 2001 som betonade vikten av att svara upp mot hotet från kriminella nätverk, riskerna för terrorism samt att skapa "mutual confidence between those [EU] member States which have abandoned border controls at their internal frontiers" (Dijstelbloem, Meijer & Besters 2011: 8). I relation till tanken om ett gränslöst Europa med det friktionsfria flödet som grund kan vi se att nya gränser dras upp och att gränsområden blir till "känsloladdade landskap där bland annat längtan, rädsla, fascination och irritation samsas om utrymmet" (Nilsson 2010: 82). Just detta skulle kunna vara en anledning till att det från EU-kommissionen begärda ömsesidiga förtroendet eller tillförsikten de gränslösa medlemsstaterna emellan snarare har minskat, vilket den danska förstärkta kontrollaktionen kan ses som ett exempel på.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Källor

- Berndt, Thomas 2011: 'Skal narkohunde fortsat kunne finde 70 kilo kat?', *Politiken*, 7 juli 2011.
- Bonde Broberg, Mads 2011: 'Derfor hedder khat kat', *Jyllands-Posten*, 6 juli 2011.
- Krogh, Kasper 2010: 'Hver dag smugles et ton af planten Khat ind i Danmark', *Berlingske Tidende*, 6 februari 2010.
- Palmkvist, Joakim 2009: 'Greps med 250 kg kat', *Sydsvenska dagbladet*, 8 december 2009.
- Politiken 2004: 'Unge danskere tygger khat', *Politiken*, 20 juli 2004.
- Ritzau 2011a: 'DF: Khat skal straffes på niveau med hash', *Berlingske Tidende*, 22 maj 2011.
- Ritzau 2011b: 'Grænsetoldens førstedag giver khat-fangst', *Dagbladet Information*, 5 juli 2011.
- Ritzau 2011c: 'Toldere finder 70 kilo kat på Øresundstog', *Politiken*, 5 juli 2011.

- Ritzau 2011d: 'Ekstra grænsekontrol gav tynd fangst', *Dagbladet Information*, 11 november 2011.
- Schmidt, Olle & Pehrson, Johan 2013: 'Storbritannien en smitväg för khat', *Dagens Nyheter*, 13 december 2013.
- Søgaard, Jan 2010: 'Opgav khat-smugling til Sverige', *Ekstra Bladet*, 15 februari 2010.
- TT 2009: 'Smitare körde på tullbilar', *Sydsvenska dagbladet*, 14 december 2009.

Litteratur

- Advisory Council on the Misuse of Drugs 2013: *Khat: A review of its potential harms to the individual and communities in the UK*. London: AMCD.
- Ahmed, Hussein 2010: 'Tradition and Innovation in the Ritual of Khat Consumption in Wallo, Northern Ethiopia'. I: Gebissa, Ezekiel (red.): *Taking the Place of Food - Khat in Ethiopia*, Trenton NJ/Asmara. Eritrea: The Red Sea Press.
- Anderson, David, Beckerleg, Susan, Hailu, Degol & Klein, Axel 2007: *The Khat Controversy - Stimulating the Debate on Drugs*. Oxford: Berg.
- Carrier, Neil 2006: 'Bundles of choice: Variety and the creation and manipulation of Kenyan Khat's value' *Ethnos: Journal of Anthropology*, vol. 71:3, pp. 415-437.
- Christie, Nils & Bruun, Kertil 1985: *Den goda fienden – Narkotikapolitik i Norden*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Dijstelbloem, Huub, Meijer, Albert & Besters, Michiel 2011: 'The Migration Machine'. I: Huub Dijstelbloem & Albert Meijer (red.): *Migration and the New Technological Borders of Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Fairclough, Norman 2003: *Analysing Discourse Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Griffiths, Paul, Lopez, Dominique, Sedefov, Roumen, Gallegos, Ana, Hughes, Brendan, Noor, André & Royuela, Luis 2010: 'Khat use and monitoring drug use in Europe: The current situation and issues for the future'. *Journal of Ethnopharmacology*, vol. 132:3, pp. 578–583.
- Kalix, Peter 1988: 'Khat: A Plant With Amphetamine Effects'. *Journal of Substance Abuse Treatment*, vol. 5, pp. 163-169.
- Klein, Axel, Beckerleg, Susan & Degol, Hailu 2009: 'Regulating khat—Dilemmas and opportunities for the international drug control system'. *International Journal of Drug Policy*, vol. 20, pp. 509-513.
- Nilsson, Fredrik 2010: "Öresund Plaza – Om konsten att passera". I: Orvar Löfgren & Fredrik Nilsson (red.): *Regionauterna – Öresundsregionen från vision till vardag*. Göteborg/Stockholm: Makadam förlag.

- Nordgren, Johan 2013: 'The moral entrepreneurship of anti-khat campaigners in Sweden – a critical discourse analysis'. *Drugs and Alcohol Today*, vol. 13:1, pp. 20-27.
- Patel, Shilpa L, Wright, Sam & Gammampila, Alex 2005: *Khat use among Somalis in four English cities*, Home Office online report 47/05. London: Home Office.
- Pedersen, Anders & Toudahl, Klaus 2009: *Evaluering af Projekt Isbeddel – Projekt rådgivning af somaliere med misbrug*. Köpenhamn: Københavns kommune.
- Sundhedsstyrelsen 2009: *Brug af khat blandt personer med somalisk baggrund i Danmark – En undersøgelse af omfang og holdning*. Köpenhamn: Sundhedsstyrelsen.

SLUTNOTER

- 1 Jag vill tacka Fredrik Nilsson, Lunds universitet och Björn Johnson, Malmö högskola för värdefulla kommentarer till texten.
- 2 Uttalas i dagligt tal oftast som katt, även om Språkrådet rekommenderar ett "långt a", som i ordet mat. Även stavningen khat förekommer, men stavningen kat verkar ha stabiliserats under de senaste åren och är också den stavning som används i samband med den juridiska klassificeringen i Sverige. I Danmark används oftast stavningen khat, troligtvis för att tydliggöra skillnaden mellan djuret (kat) och växten. Denna förvirring har tagits upp i både *Jyllands-Posten* och i *Politiken*, som står fast vid stavningen kat med utgångspunkt i den danska språknämndens (Dansk sprognævn) bedömning, vilken i sin tur grundade sig på en förfrågan om stavning till svenska Språkrådet (Berndt 2011; Broberg 2011).
- 3 Notera dikotomin som impliceras här genom ordvalet "bättre fungerande".
- 4 <http://www.danskfolkeparti.dk/Gr%C3%A6nsekontrol>. Tillgänglig 2014-01-28.
- 5 <http://www.europaportalen.se/2011/07/eu-pressar-danmark-om-granskotroller>. Tillgänglig 2014-02-10.

Stofbehandling i danske fængsler

RATIONALERNE I DEN POLITISKE DISKURS

Torsten Kolind

fil.dr

Center for rusmiddelforskning

Aarhus universitet

INTRODUKTION

I løbet af de seneste 15-20 år er stofbehandling for alvor rykket ind i de danske fængsler. Udviklingen er interessant dels fordi den er gået hurtigt og fordi Kriminalforsorgen fra at have været imod behandling i fængsler op gennem 80erne og starten af 90erne i dag er varm fortaler herfor. I dag er ca. 15% af de omkring 4000 indsatte i danske fængsler i en eller anden form for stof- eller alkoholbehandling (*Kriminalforsorgen 2011*). Det kan være hashbehandling, kokainbehandling, substitutionsbehandling, stoffrie afdelinger, mm. Endvidere eksisterer der en behandlingsgaranti, som sikrer, at de indsatte kan blive indskrevet i et psykosocialt behandlingstilbud senest 14 dage efter henvendelse¹. Denne udvikling kan ses som et svar på det stigende antal indsatte med stofmisbrugsproblemer; det seneste studie fandt, at 55-60% af de indsatte kunne defineres som stofmisbrugere (Kramp, Gabrielsen et al. 2001). Væksten i fængselsbaseret stofbehandling kan dog også ses som et resultat af en bevidst ført politik og forsøget på gennem stofbehandling af løse andre problemer i fængslet (se Kolind et al. 2012, 2013).

I artiklen vil jeg først lave et kort rids af den historiske udvikling af fængselsbaseret stofbehandling i Danmark siden 1965, dette er vigtigt for at give et

perspektiv på den selvfølgelighed, hvormed stofbehandling betragtes i danske fængsler i dag. Dernæst vil jeg identificere de forskellige rationaler, der findes i den politiske diskurs på området siden år 2000, hvor fængselsbaseret stofbehandling for alvor tog af. Mit argument er, at fængselsbaseret stofbehandlings popularitet bl.a. skyldes den fleksibilitet, hvormed det i den politiske debat er blevet brugt til legitimere forskellige og endda modstridende mål.

DATA

Data stammer fra det fællesnordiske forskningsprojekt “Prison based drug treatment in the Nordic countries: Control and rehabilitation in welfare state institutions” støttet af the *Joint Committee for Nordic Research Councils for the Humanities and Social Sciences (NOS-HS)*. Artiklen bygger på rapporter og skrivelser omhandlende stofproblematikker i fængsler, dokumenter og årsrapporter fra Kriminalforsorgen samt politiske folketingsdebatter om hhv. behandlingsgarantien i fængsler samt regeringens to narkotikapolitiske handleplaner (*Regeringen* 2003, 2010), samt interviews med tre nøgleinformanter: en pensioneret forsker og praktiker på området, en kriminolog og evaluator af flere behandlingsprogrammer i fængsler, og en højtrangeret ansat i kriminalforsorgen.

DEN HISTORISKE UDVIKLING AF FÆNGSELSBASERET STOFBEHANDLING I DANMARK

Behandlingsideologien stod stærkt i dansk straffetænkning i 1930-1960erne, med specielle tiltag overfor psykopater, recidivister, kroniske alkoholikere og unge. Disse blev ofte givet tidsubegrænsede straffe i rehabiliteringsafdelinger med psykiatere, der forestod behandlingen samt afgjorde, hvornår de indsatte var tilstrækkeligt behandlet til at kunne løslades (Borch 2005). Allerede i begyndelsen af 1950erne begyndte den første kritik dog at fremkomme mod disse behandlingstiltag. Denne kritiserede det inhumane ved tidsubestemte straffe, den manglende proportionalitet mellem den begående kriminalitet og straffens længde, samt koblingen mellem kriminalitet og sygdom (Kyvsgaard 2001, Borch 2005). I løbet af 1960erne blev kritikken også tydeligt politisk motiveret. Fx blev behandling anset som samfundets forsvar for det kapitalistiske system ved at man indespærrede og behandlede/normaliserede de personer, der kritiserede samfundet (Jepsen 1971).

Kritikken af behandlingen i fængsler kulminerede i slutningen af 1960erne og førte til en ophævelse af disse tiltag. Samtidig begyndte der dog i 1960erne at komme en ny gruppe indsatte i fængslerne: de unge stofbrugere (se fx: *Kontaktudvalget* 1970). Fængslerne havde svært ved at håndtere denne nye gruppe både fordi de afveg fra den traditionelle fangebefolkning og fordi behandlingsideologien

var blevet forladt (Houborg 2008). Op gennem 70erne og 80erne voksede gruppen af stofbrugere i fængslerne, men der var ingen handleplaner på området til at imødekomme de stofrelaterede problemer. I stedet handlede mange fængsler individuelt og pragmatisk i forhold til problemerne. Det var dog ikke sådan at stofproblematikker blev benægtet fra politisk hold som man fx så i Storbritannien i samme periode (Duke 2003). Den delvis officielle strategi i denne periode bestod i et såkaldt 'fortyndingsprincip', der anbefalede, at stofbrugere på en given afdeling ikke skulle udgøre mere end 15-20% af de indsatte, da dette ville risikere at sprede stofbrug til indsatte, der ikke brugte stoffer (*Nordskov-udvalget* 2000:4.4.8.2). I tråd med 'normaliseringstankegangen' (Kriminalforsorgen 1993), der stræbte efter, at indsattes liv skulle ligne livet udenfor så meget som muligt, udtrykte Kriminalforsorgen endvidere eksplicit, at den ikke ville opbygge parallelle stofbehandlingstilbud indenfor murene (Storgaard 2001:21). Indsatte med stofproblemer skulle derimod behandles i eksisterende institutioner udenfor. Der blev i tråd hermed vedtaget en lov omkring alternativ afsoning (§49,2, efter 1. juli 2001 Straffuldbyrdelsesloven §78), der gav mulighed for, at folk med specielle behov (bl.a. stofbrugere) kunne sone en del af deres straf i behandlingsinstitutioner udenfor fængslet. Selvom dette var (og delvis stadig er) officiel politik, er ordningen aldrig blevet brugt i det omfang det var tiltænkt (*Alkohol- og Narkotikarådet* 1987:42-3, Hansen & Løvgren 2000:33). Trods normaliseringstankegangen opstod der lokale initiativer rundt omkring i fængslerne til at imødegå problemerne med den voksende gruppe af stofbrugere fx: oprettelsen af specielle afdelinger for unge, ansættelse af socialpædagoger til at arbejde med stofbrugere og en højere ansatte-indsatte ratio på visse afdelinger. Endvidere underskrev Danmark allerede i 1986 en nordisk deklARATION, der anbefalede, at der oprettedes stoffri afdelinger i fængslerne (Kriminalforsorgen 1991:29). Den første afdeling blev dog først åbnet i 1994 (Storgaard 1998).

I midten af 90erne og frem begyndte tingene dog at ændre sig, og det ganske hurtigt. Der blev etableret forsøg med stofbehandlingsafdelinger i 1997, der i løbet få år spredte sig og blev gjort permanente. Behandlingen fungerede som en såkaldt 'importmodel', hvor behandlingspersonalet blev 'importeret' udefra fra selvejende behandlingsinstitutioner eller kommunale behandlingsinstitutioner. Og kriminalforsorgen havde store forventninger til disse tiltag. Fra 2003 skete der så nærmest en eksplosion i stofbehandlingstilbuddene i de danske fængsler; både i typer af behandlingstilbud og antal indsatte, der gjorde brug af dem. Fra de få forsøg i slutningen af 90'erne voksede stofbehandlingen pludseligt og hurtigt, således at alle fængsler i midten af 00erne havde en række stofbehandlingstilbud til de indsatte (Heltberg 2011). Dette foranlediget Kriminalforsorgen i deres årsrapport fra 2007 til at skrive:

I dag er det en hel naturlig ting, at indsatte med et misbrug tilbydes behandling indenfor fængslets mure, mens de afsoner deres dom. Spørgsmålet er ikke om de skal behandles, men hvilken type behandling, og hvor den skal tilbydes. (Kriminalforsorgen 2007:40)

Op igennem 00erne opstod der også et øget fokus på akkreditering af stofbehandling og dokumentation og evaluering af indsatserne. Ligeledes blev stofbehandling i fængsler efterhånden også diskuteret af folketingspolitikere og i regeringen. Noget af denne vækst kan tilskrives en videnskabelig rapport fra 2001, der bl.a. konkluderede, at størstedelen af de danske stofmisbrugere på et eller andet tidspunkt ville komme i kontakt med Kriminalforsorgen (Kramp, Gabrielsen et al. 2001), hvorfor der var et stort behov for behandlingstilbud i fængslerne. Således blev der i 2003 afsat 70 millioner kr. i Satspuljeforliget til at udbygge stofbehandling i i fængslerne (Regeringen 2003:31), og i 2007 kom der en egentlig behandlingsgaranti for indsatte stofmisbrugere, hvilket foranlediget, at der voksede dagbehandlingsprogrammer frem i alle fængsler med tilbud om psykosocial behandling til indsatte stofmisbrugere. Til trods for at Kriminalforsorgen omkring 2007 havde problemer med overbelægning i fængslerne, blev det endvidere påpeget, at behandlingsafdelinger ikke skulle mødes med samme krav som resten af fængslet, i stedet skulle fængslerne forsøge at motivere endnu flere indsatte til at starte i fængslernes behandlingstilbud (Kriminalforsorgen 2007:31). Således fik behandlingsideologien, der var blevet forkastet i 60erne en genkomst og fængselsbaseret stofbehandling blev over en forholdsvis kort periode etableret som en selvfølge, hvor ingen satte spørgsmålstegn ved det åbenlyse gode i dette initiativ. Tanken var, at jo flere indsatte i fængselsbaseret stofbehandling jo bedre (se også: Heltberg 2011). Og til trods for, at der i 2010 var ca. 2000 indsatte i en eller anden form for stofbehandling, hvilket var en fordobling fra 2007, er udviklingen fortsat (Kriminalforsorgen 2010:21). Således blev det i 2010 yderligere besluttet fra politisk hold at styrke behandlingsindsatsen i fængslerne, hvilket bl.a. ses i en rapport om kokainmisbrug fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2010) med følgende konklusion:

Det vurderes, at den aktuelle efterspørgsel på behandling ikke reelt afspejler behovet, og at det er sandsynligt, at en yderligere opsøgende og motiverende indsats vil kunne identificere flere indsatte med et aktuelt eller potentielt misbrug. (ibid:21)

I resten af artiklen vil jeg vise, hvordan den pludselige fremvækst i fængselsbaseret behandling er blevet argumenteret frem i den politiske debat. Det er min påstand,

at fleksibiliteten og flertydigheden hvormed fængselsbaseret behandling er blevet italesat i den politiske debat er med til at forklare dens succes.

FLERTYDIGE POLITISKE RATIONALER OMKRING FÆNGSELSBASERET BEHANDLING

I det følgende skitseres fire centrale argumenter, der er blevet anvendt fra officiel hold angående fængselsbaseret behandling i Danmark over de seneste 15 år.

Kriminalitetsreducerende

Et central argument til fordel for væksten i fængselsbaseret stofbehandling handler om indsatsens påtænkte kriminalitetsreducerende effekt. Kriminalforsorgen ser et klart sammenfald mellem narkotika og kriminalitet, hvorfor man også mener, at det at være proaktiv og opsøge stofbrugere i fængslerne og tilbyde dem behandling er en fornuftig kriminalitetsreducerende strategi. Stofbehandling opfattes som en måde at reducere stofbruget og stofsalget i fængslerne og hermed også kriminalitetsraten generelt i Danmark. Et sådant argument blev fx brugt af den tidligere justitsminister i en folketingsdebat om fængselsbaseret stofbehandling:

Formålet hermed er at sikre, at alle indsatte i danske fængsler og arresthuse kan få behandling for deres stofmisbrug, bl.a. fordi behandling af kriminelle stofmisbrugere er med til at forebygge og forhindre, at indsatte begår ny kriminalitet.
(Barfoed 2010)

Samme argument kan også findes i Kriminalforsorgens principper fra 2003 vedrørende stofbehandling: "...al behandling i Kriminalforsorgen [må] ligeledes have som mål at give den dømte bedre mulighed for at leve en kriminalitetsfri tilværelse" (Kriminalforsorgen 2003:1).

Faktisk virker det sandsynligt, at fængselsbaseret stofbehandling ikke ville have haft tilnærmelsesvist den samme opbakning fra officielt hold, uden dette argument om at indsatsen virker kriminalitetsreducerende. Dette er tydeligt i følgende citat, hvor den tidligere justitsminister Lene Espersen argumenterer til fordel for at implementere en behandlingsgaranti, der skulle ses som et: "led i den samlede indsats for at fængslet skal holdes fri for ulovlige stoffer" (Espersen 2006).

På linje med dette argument blev fængselsbaseret stofbehandling og det at afsondre stofbrugere i separate afdelinger også anset som en måde at mindske den uro og de konflikter, der i fængslerne opstod i forbindelse med narkotikamarke- det. Det kunne være stofgæld, vold mellem indsatte, misbrug i forbindelse med orlov, mm. På denne måde skulle fængselsbaseret stofbehandling hjælpe med at

opretholde ro og orden i fængslet. Dette argument blev brugt af flere af de politiske partier i forbindelse med en diskussion af udvidelsen af behandlingsgarantien i 2011, blandt andet talskvinden fra Socialdemokraterne Maja Panduro:

... en forudsætning for alt andet arbejde med de indsatte er, at der er styr på det, at der er ro og orden indenfor i fængslerne, og at narkotikaen ikke flyder på gangene. (Panduro 2011)

Nul-tolerance

Samtidig med den hastige fremvækst af fængselsbaseret stofbehandling blev kontrollen og de disciplinære sanktioner rettet mod narkotikabrug og -salg opgraderet kraftigt. Således kan både fængselsbaseret stofbehandling og den øgede kontrol ses som en del af regeringens nul-tolerance politik. Kontroltiltagene bestod bl.a. i bedre indhegning, flere narkohunde (der også bruges på besøgende), kropsvisitering, og en stærkt øget brug af urinprøver². De disciplinære tiltag overfor brug af narkotika er også blevet øget: bøder, brug af isolationscelle, og fratagelse af udgang og orlov (Kriminalforsorgen 2004). Også i den politiske retorik har vi set et øget fokus på kontrol, disciplin straf, kamp mod narko³ mm; hvilket har klare reminiscenser til den amerikanske retorik bl.a. 'fight against drugs'.

Denne samtidig vækst i både kontrol/straf og stofbehandling kan umiddelbart virke modsætningsfuld. Ikke desto mindre er de to tilgange sammenhængende og det politiske mål er for begge det samme: en reduktion af stofbrug, indsmugling og salg. på denne måde tænkes de begge at hjælpe til med at bekæmpe narkotika og understøtte nul-tolerancepolitikken. Fx kan man læse i regeringens narkotikapolitiske handleplan, at der er et gensidigt og understøttende forhold mellem kontrol og behandling:

Indsatsen mod indsmugling af narkotika i fængsler og arresthuse bør efter regeringens opfattelse styrkes, i det indsatsen må ses i sammenhæng med bestræbelserne på at motivere og behandle de indsatte stofmisbrugere, herunder med henblik på at begrænse efterspørgslen efter narkotiske stoffer mest muligt. (Regeringen, 2003:33)

Endvidere argumenteres der for, at en større grad af narkotikakontrol og hårdere disciplinære straffe reducerer tilgængeligheden af stoffer og gør hermed stofbehandlingsprogrammerne mere effektive. Således mener man ikke blot, at kontrol og behandling hjælper mod et stoffrit fængsel (nul-tolerance), faktisk anser man at der er en synergieffekt mellem de to: des mere fængslet kontrollerer og straffer stofbrug og salg des bedre vil resultaterne af stofbehandlingsprogrammerne være.

I forlængelse af denne tankegang argumenteredes der i Regeringens narkotikapolitiske handleplan for, at en af grundene til at skærpe kontrollen og de disciplinære straffe var for hermed at lægge pres på og motivere indsatte med et stofbrug til at starte i behandling (Regeringen 2003: 31). På denne måde er kontrol og behandling blev tæt sammenvævet, hvilket betyder, at man som stofbrugende indsat enten ses om en kriminel, der skal kontrolleres og straffes yderligere eller som en rehabiliterende indsat, der er i behandling for sit misbrug.

Rettighed

Et tredje argument, der er blevet anført til fordel for fængselsbaseret stofbehandling refererer til et rettighedsperspektiv. Dette ligger i tråd med et generelt øget fokus på 'brugere' i dansk velfærds politik over de seneste 20-25 år, hvor borgere i stigende grad ses som kunder i velfærdsbutikken med rettigheder, og som frie, aktive handlekraftige individer der ikke er (eller skal) underkastes staten (se fx: Frank & Bjerger 2011). Denne tankegang er endvidere knyttet til nye styringsrationer i både den private og offentlige sektor kendt som New Public Management (se fx: Bjerger 2009). Dette fokus på brugere og rettigheder afspejles også i forskellige love og regulativer indenfor de seneste år, der understreger borgerens lige ret til sundheds- og sociale ydelser og som en rational aktør, der skal involveres aktivt i de forskellige services. Ideen om det frie selv-styrende individ er også at finde i den politiske retorik omkring fængselsbaseret stofbehandling, der fremstilles som en service og et tilbud, på linje med andre tilbud i fængselsinstitutionen som fx arbejde eller uddannelse, som den indsatte kan vælge mellem. Behandling er ikke længere noget den indsatte er underlagt som en del af sin afsoning, som det var tilfældet i rehabiliteringsideologien fra 40'erne og 50'erne. I stedet præsenteres det som en service, den indsatte tilbydes, fordi han ideelt set anses om en bruger/kunde i den moderne velfærdsstat. Endvidere har enhver indsat ret til en individuel handlingsplan, der angiver den indsattes behov, ressourcer og hvor mål fastlægges, den indsattes opførsel og status i fængslet indgår og hvor der anføres, hvorvidt den indsatte har behov for eventuel stofbehandling. Også målet med flere af behandlingsprogrammer kan til en vis grad ses som værende at lære den indsatte at blive et ansvarlig, selvstyrende individ, nogle programmer laver i den henseende faktiske kontakter med de indsatte (Borch 2005). Et eksempel på dette fokus på rettigheder i den politiske retorik ser vi med den Behandlingsgaranti der er blevet implementeret i fængslerne i 2007 og udvidet i 2011. Denne giver den indsatte en ret til at blive tilbudt psykosocial stofbehandling indenfor to uger efter første henvendelse, en garanti Kriminalforsorgen levede op til (ifølge egne tal) i 89% af tilfældene i 2010 (Kriminalforsorgen 2010: 24). Rettighedsdiskursen ses også på sundhedsområdet, hvor det fastslås, at indsatte, i tråd med anbefalinger fra

WHO og *EU*, har de samme rettigheder til sundhedsydelser som andre borgere, herunder medicinsk baseret stofbehandling, og at det er fængslet, der er ansvarlig for at leve op til og honorere de indsatte rettigheder. Endelig ser vi også, at der i den offentlige diskurs om fængselsbaseret stofbehandling er referencer til menneskerettigheder, således udtrykte den *Danske Retspolitiske Forening* på en høring omkring indførelsen af behandlingsgarantien at det kunne ses som:

...udtryk for menneskeretlige princip om ækvivalens. Det vil sige, at indsatte principielt skal have samme adgang til bl.a. sundhedsmæssige og sociale ydelser som personer uden for fængslerne. (Dansk retspolitisk Forening 2006)

Styring

Det sidste rationale i den politiske diskurs om fængselsbaseret behandling er også knyttet til forandringer i velfærdsstaten. Således har vi generelt i samfundet set en øget bevægelse hen imod øget fokus på *styring* af statslige velfærdsydelser, herunder strategisk planlægning, effektivitet, rationel udnyttelse af ressourcer, evalueringer og kvantificeringer af ydelser (Dahler-Larsen 2000). Denne udvikling kan også spores indenfor stofbehandling (Frank & Bjerger 2011). I stigende grad bliver velfærdsydelser monitoreret og evalueret for at vurdere deres effekt på specifikke områder og for at vurdere omkostninger. Det menes, at man ved at indbygge evalueringer i velfærdsydelser også bedre er i stand til at styre dem oppefra og ned (Albæk 2001). På denne måde sammenlignes den offentlige sektor med private virksomheder, der kontinuerligt skal trimmes i forhold til en økonomisk rationalitet. Set i dette lys kan Kriminalforsorgens øgede fokus på *styring* i forhold til fængselsbaseret behandling ses som at de blot følger generelle tendenser i samfundet.

Styring blev introduceret forholdsvis set i Kriminalforsorgen, men da det først blev introduceret udviklede det sig hurtigt. Kriminalforsorgen blev i stigende grad interesseret i at vide, om fængselsbaseret behandling leverede de intendede resultater og hvorvidt behandlingen var evidensbaseret og kunne dokumenteres. For eksempel fastslog Kriminalforsorgen i 2004, at den ville forbedre metoder til at "måle om behandlingen af indsatte virker efter hensigten" (Kriminalforsorgen 2005:7). Derfor blev der fx oprettet et akkrediteringspanel bestående af seks eksperter, der skulle hjælpe til med strømlinje behandlingsprogrammerne ved at have dem alle til skriftligt at forholde sig til samme områder: målgrupper, behandlingsmål, og brug af evidensbaserede metoder. Ligeledes indførte Kriminalforsorgen i 2005 et selvevalueringsværktøj som stofbehandlingsprogrammerne skulle bruge til at måle og dokumentere gennemførelsesprocenten. Ny IT teknologi blev introduceret for bl.a. bedre at kunne måle behandlingsprogrammernes resul-

tater. Også retorikken forandrede sig. I stigende grad blev begreber og vendinger med fokus på *styring* anvendt, fx skrev Kriminalforsorgen i deres årlige rapport i 2006 under et afsnit om stofbehandling om: 'dokumentation, akkreditering, evaluering, selvevaluering, monitorering, kvalitetssikring, og mål'. (Kriminalforsorgen 2006:31-32). Nærmest ingen af disse begreber havde været anvendt i deres årsrapporter tidligere. Der opstår således en ny måde at tænke omkring fængselsbaseret behandling. Denne skal i stigende grad vurderes i forhold til, ikke om det er en ydelse rettet mod folk med brug for hjælp, men om ydelsen leveres til tiden, når de planlagt mål, lever op til standard og kan evalueres. Tilsammen krav som Kriminalforsorgen møder fra ministeriel hold. Som Kriminalforsorgen konkluderede i deres årsrapport 2006) om de nye tiltag, der var introduceret, at de håbede at skabe en 'dokumentationskultur': "...for at kunne imødekomme politiske og styringsmæssige krav" (ibid.:32). Og udviklingen er fortsat. I 2007 blev der i Kriminalforsorgen oprettet en ny central dokumentations- og evalueringsafdeling og i 2009 en evaluerings- og statistikafdeling, hvis opgave det var at sikre, at evalueringer blev brugt som kvalitetssikringsværktøjer, der kunne understøtte akkrediteringen af stofbehandlingsprogrammerne. Ved at bruge det nye *styringsprog* og ved at implementere de nye *styringsredskaber* i forhold til fængselsbaseret behandling viser Kriminalforsorgen sig frem som en moderne, effektiv og velorganiseret velfærdsinstitution.

KONKLUSION

De fire rationaler, der eksisterer i den offentlige diskurs om fængselsbaseret stofbehandling, kan på flere måder ses som modstridende, ikke desto mindre har de alle været centrale i legitimeringen af den pludselige og hurtige vækst i denne type indsatser. Faktisk kan man tænke sig, at fængselsbaseret stofbehandling ikke ville have nydt en så stor popularitet fra politisk hold, hvis ikke det netop havde være på grund af denne flertydighed af rationaler. Fængselsbaseret stofbehandling er blevet italesat som et multiværktøj, der er i stand til at reducere kriminaliteten i samfundet, sikre ro og orden i fængslerne, hjælpe med at understøtte nul-tolerance, sikre de indsattes rettigheder som borgere i den danske velfærdsstat, samt ikke mindst være et synligt bevis på, at Kriminalforsorgen er en velstyret, moderne organisation, der evaluerer og dokumenterer sine evidensbaserede indsatser. I forlængelse heraf kan man argumentere for, at fængselsbaseret stofbehandling har mindre at gøre med de indsattes behov end med samfundets moralske beskaftethed, kategoriseringer og politik. Som Jöhncke har mindet os om: "Treatment is a solution that defines our knowledge of the problem" (2009:17).

Fængselsbaseret stofbehandling kan også ses som værende med til at give behandlingsideologien en renæssance (Kyvsgaard 2001). Dette er dog en sandhed

med modifikationer. På samme tid som vi har set en opblomstring af fængselsbaseret stofbehandling så vi også en intensivering af fængslets kontroltiltag og disciplinære sanktioner. Hermed er straf og behandling blevet knyttet sammen på nye måder. Fx er fængselsbaseret stofbehandling ikke kun en rettighed eller velfærdsydelse, det er også en kriminalitetsreducerende indsats, der skal hjælpe til at opretholde ro og orden i fængslet, og omvendt tænker man, at øget kontrol og straf vil forbedre stofbehandling. Behandlingens mål og midler ændrer sig således ved at blive placeret i en fængselskontekst. Ved at anvende fængselsbaseret stofbehandling som en meta-narrativ for løsningen af narkotika- og kriminalitetsproblemer og endda en omkostningseffektiv indsats, flyttes fokus væk fra den enkelte og hans eller hendes sociale, økonomiske og psykologiske problemer og behov. I forlængelse heraf kan rettighedsretorikken i kombination med ovenstående meta-narrativ medføre, at man anser det som den indsatte egen fejl, hvis ikke han eller hun gør brug af fængselsbaseret stofbehandling eftersom indsatsen nu er intensiveret og professionaliseret; og ligeledes er de disciplinære stramninger, der vil ramme den indsatte, hvis han eller hun ikke klare at stoppe sit stofbrug, blot retfærdige: han kunne jo have valgt anderledes (se også: Kolind, Frank et al. 2010).

Afsluttende kan man dog spørge, hvor fleksibel og modstridende den offentlige diskurs om fængselsbaseret stofbehandling kan være og stadig argumenterer positivt til fordel for denne indsats. Hvis man ser fængselsbaseret stofbehandling i et historisk lys er det klart, at det, der nu ses som et selvfølgelig godt tiltag, pludselig kan skifte karakter i den offentlige diskurs og resultere i en nedgang. Artiklen har vist, at fængselsbaseret stofbehandling, der pt. anses som naturligt og godt, har en historie og er socialt konstrueret i den offentlige diskurs, hvorfor ideologier og strategier på området nok blot skal ses som midlertidige.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

- Albæk, E. 2001. Vidensinteresser og de mange betydninger af evaluering - et udviklingsperspektiv. Tendenser i evaluering. I: P. Dahler-Larsen. & H. K. Krogstrup. (red.). Odense: Odense Universitetsforlag; 21-31.
- Alkohol- og Narkotikarådet 1987: *Alkohol- og narkotikamisbruget 1986*. Alkohol- og Narkotikarådets skriftserie 10. København.
- Barfoed, Lars 2010: <http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/L93/fremsaettelsestale.htm#dok>. Besøgt 6. februar 2012.
- Bjerger, B. 2009. *Mellem vision og praksis: Strukturreformen, rusmiddelbureaukrati og new public management*. Ph.d. Afhandling, Aarhus Universitet og Københavns Universitet.
- Borch, C. 2005: Kriminalitet og magt. Kriminalitetsopfattelser i det 20. århundrede. København: *Politisk revy*.

- Dahler-Larsen, P. 2000: *Den rituelle refleksion - om evalueringer i organisationer*. Odense: Odense universitetsforlag
- Dansk retspolitisk Forening 2006: <http://www.ft.dk/samling/20061/lovforslag/123/bilag/1/311904.pdf>. Besøgt 6. februar 2012.
- Duke, K. 2003. *Drugs, prisons and policy-making*. New York: Palgrave Macmillan.
- Espersen, Lene 2006: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=88185>. Besøgt 6. Februar 2012.
- Frank, V.A. & Bjerger, B. 2011: Empowerment in drug treatment: Dilemmas in implementing policy in welfare institutions. *Social Science & Medicine* 73(2): 201-208.
- Hansen, L. & Løvgreen, P. 2000. *Paragraf 49, stk. 2 afsoneres kriminelle karriereforløb*. Delrapport 2. København: CASA.
- Heltberg, T. 2011. Misbrugsbehandling i kriminalforsorgen. Kriminalitet og illegale rusmidler. I: V.A. Frank & H.V Dahl (red.): *Kriminalitet og illegale rusmidler*. Aarhus, Aarhus University Press: 197-221.
- Houborg, E. 2008. Youth, drugs and the welfare state - constructing the Danish drug treatment system 1965-1972. Drug policy. I: V.A. Frank, B. Bjerger & E. Houborg (red.). *Drug policy. History, theory and consequences*. Aarhus: Aarhus University Press: 181-208.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2010. *Redegørelse fra ekspertpanelet om kokainmisbrug*. København. Indenrigs- og Sundhedsministeriet.
- Jepsen, J. 1971: De kriminelle. I J. Jepsen (red.). *Afvigerbehandling*. Aalborg, Thaning & Appels Forlag
- Jöhncke, S. 2009. Treatmentality and the governing of drug use. *Drugs and Alcohol Today* 9(4): 14-17.
- Kontaktudvalget 1970. *Redegørelse II om Visse sider af stofmisbrugsproblemets udvikling og forslag til påtrængende foranstaltninger*. København, Kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomanien.
- Kolind, T., Frank, V.A. & Dahl, H. V. 2010. Drug treatment or alleviating the negative consequences of imprisonment? A critical view of prison-based drug treatment in Denmark. *International Journal of Drug Policy* 21(1): 43-48
- Kolind, T., Frank, V.A., Dahl, H.V. & Haller, M.B. Prison drug treatment in Denmark: A historical outline and an analysis of the political debate. *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidskrift*, 29 (6), 547-560
- Kolind, T., Frank, VA, Lindberg, O. & Tourunen, J. 2013. Prison-based drug treatment in Nordic political discourse: An elastic discursive construct. *European Journal of Criminology*, 10, 659-674.

- Kramp, P., G. Gabrielsen, Lund, A., Reventlow, A. & Sindballe; A-M. 2001. *Rusmidde-
lundersøgelsen. Misbrug blandt Kriminalforsorgens klientel*. København. Direktoratet
for Kriminalforsorgen.
- Kriminalforsorgen 1991: *Kontraktfængsler. Indstilling indgivet af den af Justitsministe-
riet, Direktoratet for Kriminalforsorgen nedsatte arbejdsgruppe vedrørende forsøg med
kontraktfængsler/kontraktafdelinger*. Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalfor-
sorgen..
- Kriminalforsorgen 1993: *Kriminalforsorgens principprogram*. Direktoratet for Krimi-
nalforsorgen. København.
- Kriminalforsorgen 2003. *Principper for behandling af stofmisbrugere i Kriminalforsorgen*,
Kriminalforsorgen.
- Kriminalforsorgens 2004. *Kriminalforsorgens notat 21 October 2004 om normalreaktioner
på områderne narkotika, ulovlige dopingmidler og vold og trusler om vold mod personalet*
(J.no. JUR 04-034-108).
- Kriminalforsorgen 2005: *Kriminalforsorgens årsberetning 2005*. Direktoratet for Krimi-
nalforsorgen. København.
- Kriminalforsorgen 2006: *Kriminalforsorgens årsberetning 2006*. Direktoratet for Krimi-
nalforsorgen. København.
- Kriminalforsorgen 2007. *Kriminalforsorgens årsberetning 2007*. Direktoratet for Krimi-
nalforsorgen. København.
- Kriminalforsorgen 2010a. *Kriminalforsorgen Statistik 2010*. Direktoratet for Kriminal-
forsorgen. København.
- Kriminalforsorgen 2010b. *Kriminalforsorgens årsberetning 2008*. Direktoratet for Krimi-
nalforsorgen. København.
- Kriminalforsorgen 2001. *Behandlingsafdelinger og- programmer i danske fængsler*. [http://
www.kriminalforsorgen.dk/Default.aspx?ID=98](http://www.kriminalforsorgen.dk/Default.aspx?ID=98). besøgt 23. april 2012
- Kyvsgaard, B. 200.: Strafferetslig ideologi og praksis i det 20. århundrede. *NAD* (40):
107-120.
- Nordskov-udvalget 2000. *Placering af indsatte. Indstilling afgivet af Differentieringsud-
valget*. København, Direktoratet for Kriminalforsorgen.
- Panduro*, Maj 2011: [http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/193/beh1/4/forhandling.
htm?startItem=#nav](http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/193/beh1/4/forhandling.htm?startItem=#nav) Besøgt 3. februar 2012.
- Pedersen, M. U.& Nielsen, M.K. (2007). *Behandlingsgaranti og ydelser i dansk stofmis-
brugsbehandling*. Århus, Center for Rusmiddelforskning.
- Regeringen 2003. *Kampen mod narko - handlingsplan mod narkotikamisbrug*, Regeringen.
- Regeringen 2010. *Kampen mod narko II. Handlingsplan mod narkotikamisbrug*, Reger-
ingen.

Storgaard, A. 1998: *'Kontrakten' i Ringe Statsfængsel*. Århus: Center for Rusmiddelforskning.

Storgaard, A. 2001: Behandling og kontrol overfor kriminelle stofmisbrugere i Danmark. *NAD* (40): 15-30.

SLUTNOTER

- 1 Denne garanti afspejler stor set den behandlingsgaranti, der eksisterer på stofområdet udenfor fængslerne (se: Pedersen & Nielsen 2007).
- 2 Brugen af urinprøver steg fra ca. 13.000 i 2004 til 40.000 in 2005 (Kriminalforsorgen 2006) og har ligget stabilt der siden (Kriminalforsorgen 2010a: 44).
- 3 Titlen på regeringens handlerplaner på området var således «Kampen mod narko» (Regeringen 2003, 2010).

Författarpresentation

ESBEN HOUBORG

er lektor ved Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet. Han arbejder især med narkotikapolitiske og kriminologiske emner og har skrevet en række videnskabelige artikler om dansk narkotikapolitik i såvel et aktuelt og historisk perspektiv.

BJÖRN JOHNSON

är statsvetare och docent i socialt arbete vid Malmö högskola. Hans forskning har bland annat handlat om narkotikapolitik, om behandling för opioidberoende samt om den illegala marknaden för metadon och buprenorfin. Han har även forskat om socialförsäkringspolitik. Bland hans publikationer märks "Policyspridning som översättning" (2003), "Metadon på liv och död" (2005) och "Kampen om sjukfrånvaron" (2010).

STEFFEN JÖHNCKE

er seniorrådgiver ved Institut for Antropologi, Københavns Universitet, hvor han er leder af enheden Antropologisk Analyse, som varetager samarbejdsprojekter mellem forskning, undervisning og omverden. Han har i mange år interesseret sig for behandling af stofbrug, som var emne for hans ph.d.-afhandling i 2007. Han forsker og publicerer bredt inden for antropologisk teori og praksis, senest som medredaktør af bogen "Between Magic and Rationality: On the Limits of Reason in the Modern World" (2014).

TORSTEN KOLIND

er lektor ved Center for rusmiddelforskning ved Aarhus Universitet. Han har i sin forskning beskæftiget sig indgående med stofbehandling i fængsler, set både fra det politiske niveau, det institutionelle niveau og fra de indsattes vinkel. Hans forskningsresultater er publiceret i både nordiske og internationale tidsskrifter

FREDRIK NILSSON

är professor i etnologi vid Lunds universitet samt föreståndare för Centrum för Öresundsstudier, Lunds universitet. Nilsson har sedan ett drygt decennium studerat Öresundsregionen och svensk–danska relationer.

JOHAN NORDGREN

är doktorand i socialt arbete vid Malmö Högskola. Hans avhandlingsprojekt handlar om användningen av kat i Sverige, med särskilt fokus på användarnas perspektiv och situation, samt på den process som innebär att katanvändningen konstrueras som ett etniskt och kulturellt problem. Driver bloggen drogsociologi. se där forskning om narkotika presenteras på ett populärvetenskapligt vis.

BENGT SVENSSON

är professor i socialt arbete vid Malmö högskola. Hans forskning har bland annat handlat om narkotikapolitik, tvångsvård, narkotikaanvändares vardagsliv och kopplingen mellan sexualitet och narkotikaanvändning. Bland hans böcker märks ”Pundare, jonkare och andra” (1996/2007), Knarkare och plitar - tvångsvården inifrån (2003), Heroinmissbruk (2005), Rymmare (2008) och ”Narkotikapolitik och narkotikadebatt” (2012).

Svensk och dansk narkotikapolitik

GRÄNSLÖS NR 3 2014 | CENTRUM FÖR ÖRESUNDSSTUDIER

Centrum för Öresundsstudier (CORS), Lunds universitet, har i uppdrag att skapa nätverk och beforska frågor som rör Danmark, dansk-svenska relationer samt Öresundsregionen.

Som ett led i detta arbete arrangeras årligen flera workshops till vilka forskare inbjuds att diskutera angelägna frågor, forskningsansatser och forskningsresultat.

Kunskapen om de frågor som behandlas sprids genom CORS:s bokserie samt genom tidskriften **Gränslös. Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv.**

LUNDS
UNIVERSITET

CENTRUM FÖR
ÖRESUNDSSTUDIER
LUNDS UNIVERSITET
www.cors.lu.se

ISSN 2001-4961